

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

ИЗДАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И КУЛТУРА

Брой 7 (520) година XL

15 юли 2022 година

Пловдивският университет е в центъра на националните чествания на Паисий Хилендарски

Трите знаменателни годишнини, свързани с патрона на пловдивската алма матер, бяха отбелязани подобаващо

На стр. 2

Открит бе Трансграничният център за научни изследвания, свързани с проблемите на околната среда в Черно море

На стр. 7

Президентът Румен Радев приветства участниците в конференцията „Език свещен“, проведена в Пловдивския университет

Стр. 6

**Докторантските стипендии стават 1000 лева.
Увеличават се и субсидиите за студентите**

В Броя ще прозетем още:

- Нобелистката за литература Олга Токарчук – семиотика на времето
- Кръгла маса „Медияция и възстановително правосъдие“
- Кандидатстудентски есета, получили отличен на изпита по български език

- Ползотворни интердисциплинарни диалози – бележки за пътуващия семинар „Родопите – картографиране на мита“
- Покана за участие в първия конкурс за най-добър старт-ъп проект на ПУ

Три знаменателни годишнини, свързани с патрона на

300 години от рождението на преподобния Отец Паисий, 260 години от написването на „История славянобългарска“ и 60 години от канонизирането му за светец

Проф. д.ф.н. Диана ИВАНОВА, проф. д.ф.н. Христина ТОНЧЕВА

В благословените дни 17, 18 и 19 юни в град Банско се проведе национална конференция с международно участие „СВ. ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ – ВСЕЛЕНАТА СЛАВЯНОБЪЛГАРСКА“. Организатори бяха ПУ „Паисий Хилендарски“, Неврокопската Света митрополия и Община Банско, а участниците – учени от различни български и чуждестранни университети, представители на духовната и на местната власт, общественици, граждани.

Конференцията се проведе в читалище „Никола Вапцаров“ в гр. Банско. Поздравителен адрес от името на ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ проф. д-р Румен Младенов беше прочетен от заместник-ректора доц. д-р Надя Чернева, в него бе посочено, че висшето училище цени усилията на Община Банско за съхраняване на „Вселената Паисий“.

Приветствено слово произнесе и кметът на Община Банско г-н Иван Кадев. Той подчерта, че личността на Светогорския монах заслужено заема почетно място не само в народната памет, но се радва на многолетен задълбочен интерес от научната ни общност, и изказа увереност, че докладите и дискусиите ще дадат ценен принос за изучаването на живота и делото на великия възрожденец, понеже те са пряко или косвено свързани с миналото на Банско, с предците и съвременниците му извън пределите на българските земи. По повод на канонизацията г-н Ив. Кадев подчерта, че този акт на църквата поставя делото на светеца наравно с това на Св. Седмочисленици и е израз на дълбоко закодирано у българите преклонение пред знанието, вярата и истината.

Д-р Петър Граматиков – главен експерт по религиозните въпроси към дирекция „Социална политика“ в Община Пловдив, отбеляза, че с включването на 300-годишнината от рождението на Паисий Хилендарски в списъка на бележити годишнини на ЮНЕСКО за периода 2022 – 2023 г. световната организация също е дала висока оценка за значимостта на неговото дело.

След тях последва освещаване на конференцията и благослов от Негово Високопреосвещенство Неврокопския митрополит Серафим. Той поздрави участниците в конференцията с цитат от „История славянобългарска“: „Твърде много обикнах българския род и отечество и много труд употребих да събирам от различни книги и истории, докато събрах и обединих историята на българския род в тая книжица за ваша полза и похвала“. „Твърде тревожно е онова, което става в света, а и в нашата държава днес и ние не може да го отминаваме с безразличие. Чудно обаче е и утешително това, което виждаме тази година във връзка с честванията на св. Паисий – колко много инициативи, събития, много хора и институции подеха с радост подобаващо отбелязване на тези годишнини“, каза още митрополит Серафим, като допълни, че сякаш отдавна сме имали тази потребност.

Началото на конференцията бе огласено от църковни песнопения на певци от митрополитския хор „Йеромонах Неофит Рилски“ по музика на Йоанис Папахронис и с видеоприветствие на девотокласници от СУ „Неофит Рилски“ – гр. Банско. В Международната научна конференция „Свети Паисий Хилендарски: Вселената славянобългарска“ участваха учени от ПУ „Паисий Хилендарски“,

На преден план са пловдивските участници в конференцията заедно с президента Румен Радев

Заместник-ректорът доц. Надя Чернева връчи на Неврокопския митрополит Серафим почетен плакет на Пловдивския университет и препис на „История славянобългарска“. На снимката е и кметът на Банско Иван Кадев

Българската академия на науките, СУ „Св. Климент Охридски“ и Солунския университет „Аристотел“, Република Гърция.

Пленарен доклад на тема „Свети Паисий Хилендарски и българското новомъченичество (като фар на нашето съвремие)“ изнесе проф. д.ф.н. Константинос Нихоритис от Департамента по балканистика, славистика и ориенталски изследвания към Университета „Аристотел“ в Солун. Презентацията на проф. К. Нихоритис е посветена на тема, която не е била безразлична за Отец Паисий и която той пръв подема в последната глава на своята „История славянобългарска“, а именно да

посочи имената на новомъчениците – онези българи, които са загубили живота си, но не са се отказали от християнската си вяра. И Паисий е прибавил към 23 светии от предосманския период още шестима новомъченици от началото на робството до Паисиевото време. И това е още един принос на Паисий. В резултат на наблюденията си върху преписите на Паисиевата история авторът констатира, че често при преписването този списък е пропускан. Но в други преписи и преработки разказът за положението на българите под турско иго продължава (в Габровската преработка, във втория Софрониев препис от 1781 г. стои името на Иван Нови (Солунски), упоменат и в Жеравненския препис от 1772 г., а също и в Зографската българска история (1762 – 1785) тези имена се повтарят, без да е добавено друго име на мъченик.

Вторият пленарен доклад на тема „История славянобългарска“ и Паисиевите завети“ изнесе проф. д.ф.н. Диана Иванова от Пловдивския университет.

В доклада се изтъкна значението на Отец-Паисиевото епохално дело, с което започва Българското възраждане. Анализирайки „История славянобългарска“, авторката се спря на Паисиевите послания към рода български, които залягат в основата на възрожденската национална програма, и на заветите, които оставя на следващите поколения. В изложението си авторката откри основните линии, очертани в „История славянобългарска“: обществено-исторически, идеологически и лингвистични. Паисиевото дело бе представено в контекста на новото време, в зората на новите идеи, анализира се характерът на неговия идиолект в контекста на

Пловдивския университет, бяха отбелязани подобаващо

историческата и книжовноезиковата ситуация през втората половина на XVIII век. Беше сложен акцент върху приемствеността от страна на неговите следовници през следващия XIX век, тръгнали по очертания от него път и реализирали идеите му.

На следващия ден – 18 юни – конференцията продължи с докладите на участници от ПУ „Паисий Хилендарски“, от СУ „Св. Климент Охридски“, от Кирило-Методиевския научен център към БАН и др.

В своя доклад „Отново към въпроса за езиковата характеристика на Зографската чернова и на нейните преписи“ проф. д.ф.н. Христина Тончева припомни, че в последно време се водят разгорещени спорове около окончателното установяване на родното място на родоначалника на Българското възрождане – Банско, Разложко, с. Кралев дол, Пернишко, с. Доспей, Самоковско, и др. За да бъде решен този въпрос, трябва да се вземат предвид не само краеведските, историческите и етнографските доводи на защитниците на различните тези, а да се направят и цялостен и задълбочен анализ на езиковите особености на Зографската чернова, от която е създадена „История славянобългарска“, да бъде прецизно и обективно съпоставен той с диалектните особености на всички „претендиращи“ за високата чест селища. Проф. Тончева подчерта, че е необходимо изнесеният от нея лексикален материал да бъде внимателно сравнен с особеностите на Самоковския говор, да бъдат филтрирани всички църковнославянски употреби и да се стигне до единно становище: говорът на кое точно селище се намира в най-непосредствена близост до диалектната основа на „История славянобългарска“.

Следващия доклад изнесе доц. д-р Мая Иванова от Кирило-Методиевския научен център към БАН, онасловен „Паисий Хилендарски и неговата „История славянобългарска“ – свидетелства от архивния фонд на акад. Петър Динев“. В доклада си авторката хвърли светлина върху интересни факти на основата на материали от архивния фонд на акад. Петър Динев в Централния държавен архив, София. Тя посочи интереса на големия учен към личността на Паисий и неговата „История славянобългарска“ – тема, с която не се разделя през целия си професионален живот. И като доказателство представя изданието на „История славянобългарска“ с направената от него осъвременена преводна адаптация през 1938 г.

Доц. д-р Ивайло Найденов от СУ „Св. Климент Охридски“ в доклада си „Преподобни Паисий – родният Иисусов син Сирахов“ сподели своите наблюдения върху някои паралели между старозаветните четива от глава 44 – 50 на Книга Премъдрост на Иисуса, син Сирахов, известни като „Възхвала на Отците“, и Паисиевата „История славянобългарска“.

Гл. ас. д-р Татяна Иванова от СУ „Св. Климент Охридски“ в своя доклад „История славянобългарска“ и възрожденската иконография“ представи типологията на влиянията на Паисиевата традиция в иконографската практика през XVIII – XIX век.

Проф. Иван Желев от СУ „Св. Климент Охридски“ в доклада си „Библейски цитати и личности в „История славянобългарска“ изнесе интересна и подробна информация за повечето библейски личности и цитирания в Паисиевата „История“.

Д-р Генчо Банев (лектор по български език и култура в Атинския университет) в доклада си на тема „Четейки, превеждайки и слушайки „История славянобългарска“ в презентацията си обърна внимание на рецепцията на българските автори в Гърция, като

се спря на успешно въведения от него подход в изучаването на Паисиевата „История“ от студентите в Атинския университет – да създадат преводната ѝ версия на гръцки език, с което да отбележат 300-годишнината от рождението на Отеца. Авторът посочи примери, които изострят сетивата на учащите се в търсене на най-подходящи гръцки съответствия на Паисиевите идиоми.

Последният доклад – на Георги Тодоров – „Паисиевият стълп“, беше изключително интересен и прикова вниманието на всички с непознати досега данни, които преосмислят някои наложени в масовото съзнание заблуди. Жилището на преп. Паисий в Хилендар не е „скромна килийка“ (по Вазов), както е залегнало в колективното ни съзнание, а 18-метров стълп (пирг, кула) с два жилищни етажа и параклис „Покров Богородичен“ на третия етаж. Авторът изнася и конкретни данни, които е събирал при многобройните си пътувания до Света гора – след пожара през 1722 г., който унищожава половината манастирски сгради, Покровският пирг е възстановен, а параклисиът е изписан през 1740 г. от архим. Герасим и се превръща в монашеско жилище (келия) – самостоятелно и престижно. Традицията, че по-късно това е било келията на преп. Паисий, се потвърждава от връзката му с архим. Герасим, строежа на хаджи Вълчо „от Покрова даже до пирга камбански“ (1757), преданието за „малкия пирг“ (записано през 1912 г. от Д. Маринов) и пр. През 1784 г. южното крило на обителта е издигнато до височината на пирга, покривът е обединен и така Паисиевият стълп визуално „изчезва“ като самостоятелна сграда. През 1890 г. и източното крило е надстроено високо над кулата; така поколения български посетители на Хилендар нямат представа за триетажния стълп с отлично запазения параклис, обгрижван от преп. Паисий (включително трите главни икони от XVII век).

В доклада на Г. Тодоров е изследвана историята на Паисиевия стълп (Покровския пирг) по стари щампи (1743, 1757, 1779), описания, архитектурни чертежи и чрез уникална фотодокументация от 1996 – 1997 г. Проследена е рецепцията чрез слово и образ

на Паисиевата „килийка“ като първостепенно, емблематично и сакрално, но неизследвано място на българската памет, което през новото хилядолетие стана частно жилище на сръбски монах, недостъпно за посетители и забравено от България.

Двете заседания на конференцията завършиха с дискусии, които протекоха в градивен тон, с пожелания за научно сътрудничество и обединени от идеите и заветите на Отец Паисий Хилендарски.

Конференцията беше съпроводена с празнична програма, организирана от Община Банско, Неврокопската Света митрополия и читалище „Никола Вапцаров“.

На 18 юни с вечерно богослужение в църквата „Света Троица“ започна тържественото честване на Деня на св. Паисий Хилендарски от Българската православна църква. Службата беше водена от Неврокопския митрополит Серафим, Ловчанския митрополит Гавриил, Видинския митрополит Даниил, Константиински епископ Михаил, Адрианополски епископ Евлогий и йеромонасите от Атон Гавриил и Атанасий.

След вечерната литургия беше изнесен фолклорен концерт спектакъл на художествените състави при читалище „Никола Вапцаров-1894“ под надслов „Живее духът на Паисий“.

На 19 юни, в деня, който Българската православна църква е отредила за почит на преподобни Паисий Хилендарски, праз-

Поднесен беше и венец на паметника на Паисий в Банско

Представители на осем образователни и научни институции се включиха в юбилейната международна конференция „Паисий Хилендарски: между мисията и историята“

На 17 и 18 юни 2022 г. в зала „Компас“ на Пловдивския университет катедра „Теология“ към Философско-историческия факултет проведе Юбилейна научна конференция с международно участие по случай 300 години от рождението на св. Паисий Хилендарски под надслов: „Паисий Хилендарски: между мисията и историята“.

Във форума взеха участие 23 преподаватели и докторанти от Пловдивския, Софийския, Великотърновския, Шуменския и Благоевградския университет, Българската академия на науките, Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство, НМА от Липецкия държавен технически университет, Русия, както и учители от различни училища в България, които представиха своите проучвания в областите, свързани с живота и делото на св. Паисий Хилендарски: „История и жизнени следи“, „В светлината на нетленното наследство“, „Неизвестното за известния духовник: съвременни етюди“, „Дискусионен форум. позиции и гледни точки“.

Конференцията беше открита с приветствие от заместник-ректора проф. д-р Антон Илиев, който прочете и поздравителен адрес от ректора проф. д-р Румен Младенов. Гл. ас. д-р Ева Ковачева прочете поздравителен адрес от заместник-декана на Философско-историческия факултет доц. д-р Меглена Златкова. Ръководителят на катедра „Теология“ – проф. д.теол.н. Апостол Делипапозов (архим. Авксентий), също отправи приветствие към участниците, след което се започна с тропар на св. Паисий Хилендарски от отец Стоян (доц. д-р Стоян Чиликов).

В първата сесия на конференцията, озаглавена „История и жизнени следи“, бяха изнесени доклади с историческа насоченост. Анализирано бе понятието „метаистория“, представиха се преписи на „История славянобългарска“ до началото на XIX век и в научните текстове след Втората световна война в периода от 1963 до 1973 г. и през 60 – 80-те години на XX в. Акцентът в дискусиите падна върху темата за канонизацията на св. Паисий Хилендарски през 1962 г., както и за условията и обстоятелствата, при които тя се осъществява. Наблегна се още на взаимовръзките, които съществуват между канонизацията на светеца, името на университета, името на улицата на университета и паметника на светеца, който е издигнат още по-рано в Пловдив.

Във втората сесия, озаглавена „В светлината на нетленното наследство“, докладите бяха посветени на делото на св. Паисий Хилендарски като духовен будител и се наблегна особено на

Заместник-ректорът проф. Антон Илиев пожела успех на участниците в конференцията

неговия призив за въздигане на вярата и духовно-нравствените ценности у българите като народ, чрез които той ще пребде през вековете.

Учители по религия от различни училища представиха доклади, свързани с изучаването на Паисиевата „История славянобългарска“ в българските училища и нейната роля в обу-

чението по религия.

В доклади, посветени на почитта към св. Паисий Хилендарски, бяха засегнати теми като построяването на първия български храм под небесното покровителство на св. Паисий Хилендарски в гр. Стара Загора, наличието на изображения на светци будители в българската религиозна образност и отражението на „История славянобългарска“ в иконографията на св. Кирил и св. Методий. В проведената дискусия се повдигна въпросът за почитането по-специално на българските светци – дали се строят достатъчно храмове под тяхно покровителство и доколко широко техните имена са известни и се почитат от българския народ.

В последните две сесии, озаглавени „Неизвестното за известния духовник“ и „Дискусионен форум. Позиции и гледни точки“, докладите бяха свързани с въпросите за уточняване на началото на Българското възрождение, приноса на Рилската певческа школа, трансформацията на църковната музика през Възраждането и установяване и особености на службата в чест на светия преподобен отец Паисий Хилендарски в ново време.

➔ От стр. 3

Три знаменателни годишнини...

ничната програма продължи с утринното богослужение в църквата „Света Троица“ и Божествена света литургия, след което се проведе тържественият ритуал с полагане на венци и цветя пред мемориала на св. Паисий Хилендарски. В тържествата взеха участие президентът на Република България Румен Радев, Негово Високопреосвещенство митрополит Серафим, кметът на гр. Банско Иван Кадев, които произнесоха прочувствени слова пред паметника на Отец Паисий. На ритуала присъстваха и четиримата митрополити от Българската православна църква и официални лица от различни институции.

Част от програмата на научната конференция беше представената експозиция „По стъпките и примера на Паисий“ с преписи на „История славянобългарска“, направени от ученици от български неделни училища от държави на различни континенти. При откриването на изложбата доц. Адриана Любенова от ПУ „Паисий Хилендарски“ подчерта символното значение на преписите – да поддържат българския дух и идентичност зад граница. В изложбата беше представен и препис на „История сла-

вянобългарска“ от богослова и публициста Георги Тодоров.

Празничната програма завърши със спектакъла „Аз – Паисий“ с участието на ученици от училище „Св. Паисий Хилендарски“ и актьора Ф. Аврамов в ролята на Паисий. Научната конференция и тържествата по случай трите знаменателни годишнини, посветени на преподобния Отец Паисий, потвърдиха, че името, делото и паметта за Хилендарския монах е жива и ще живее през вековете. „История славянобългарска“ на Паисий става водещата звезда и показва пътя, по който тръгват българският народ и неговите духовни водачи – горди със своя род, език и славно минало – към просвета и светли бъднини.

Организаторите и участниците в научната конференция „Св. Паисий Хилендарски – Вселената славянобългарска“ изказват своята дълбока благодарност към домакините на срещата – кмета на Община Банско г-н Иван Кадев и неговите сътрудници, към Негово Високопреосвещенство Неврокопския митрополит Серафим и към ръководството на читалище „Никола Вапцаров“ за сърдечното посрещане и предоставените ни добри условия за провеждането на научния форум в прекрасния град Банско.

Националната конференция „Език свещен“ се проведе в Пловдивския университет по инициатива на вицепрезидента на Република България Илияна Йотова

Държавният глава Румен Радев откри Националната конференция за български език „Език свещен“, която се проведе в Ректората на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ по инициатива на вицепрезидента на Република България Илияна Йотова.

Ректорът на ПУ проф. д-р Румен Младенов приветства участниците в конференцията, като ги увери в готовността на академичната общност на Пловдивския университет и на неговото ръководство да подкрепят с действия усилията им в процеса за утвърждаване на позициите на българския език и българската култура по света. „Убеден съм, че днес вие, представителите на българските научно-образователни и културни институции, ще намерите верния и успешния път за бъдещето на нашия език свещен“, допълни той и пожела здраве, енергия и мъдрост в достойната мисия.

„България имаше нужда отдавна да се проведе именно такава конференция“, отбеляза Румен Радев в началото на приветствието си. Той подчерта, че времето и мястото на провеждане на форума са символични, тъй като тази година се отбелязват 300 години от рождението на Паисий Хилендарски и 260 години от написването на „История славянобългарска“. Според държавния глава символичен е и фактът, че в един изключително напрегнат момент, когато България е раздирана от вътрешнополитически противоречия и когато се решават въпроси на полето на международната дипломация, с този форум дебатът се връща там, където му е мястото – за устоите на България като държава, за нашата сплотеност, единство и бъдеще като нация. А това несъмнено е нашият език.

Обща снимка на участниците във форума пред Ректората на Пловдивския университет

Вицепрезидентът на Република България Илияна Йотова също приветства участниците в конференцията и изказа своята благодарност към специалистите и членовете на академичната общност.

Приветствия към участниците в конференцията отправиха още министърът на образованието акад. Николай Денков, заместник-министърът на културата Весела Кондакова и заместник-министърът на външните работи Ирена Димитрова.

Участниците в конференцията дадоха експертна подкрепа за предложеното от вицепрезидента създаване на Български национален културен институт.

При подготовката на форума, който беше посветен на преподаването, съхраняването и перспективите пред българския език у нас и в чужбина, три групи от водещи специалисти са заседавали по три основни теми.

Първата тема е свързана с изучаването и преподаването на българския език като втори или като чужд. Тя беше представена от доц. д-р Галина Куртева от Нов български университет, председател на Асоциацията на преподавателите по български език като чужд. Панелисти бяха проф. Светозара Халачева и Светла Георгиева.

Обобщението от втората работна група – за развитие на българистиката и лекторатите по български език и култура по света,

Министърът на образованието акад. Николай Денков също бе сред участниците в конференцията

направи Наталия Михалевска от Министерството на образованието и науката. Панелисти по темата бяха проф. Любка Липчева-Пранджева и проф. Ценка Иванова.

Третата работна група е дискутирала ролята на българския език в културната дипломация и мястото му в концепцията за Български национален културен институт. Обобщение направи проф. Любомир Халачев от Националната академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“, а панелисти бяха проф. Вася Велинова и Снежана Йовева.

Заклучителна декларация от националната конференция „Език свещен“ беше представена от член-кореспондент проф. Александър Костов.

Форумът „Език свещен“ откри мястото на българския език в националните културни и образователни политики, както и в публичната дипломация. Подчертана беше необходимостта от законодателна инициатива и институционална подкрепа за създаване на Български национален културен институт.

Отслужен бе водосвет в деня на св. Паисий Хилендарски

На 19 юни Българската православна църква почита паметта на св. Паисий Хилендарски. Сега, когато отбелязваме 300 години от рождението на светеца, 260 години от написването на „История славянобългарска“ и 60 години от канонизирането му, в параклиса „Св. Паисий Хилендарски“ предстоятелят на храма отец Фотий отслужи водосвет и петохлебие в присъствието на студенти, преподаватели и служители от Пловдивския университет, които споделиха съкровени мигове, вдъхновяващи за добри дела в полза на народа и родината ни.

Над 2700 са приетите първокурсници при второто класиране в Пловдивския университет

В кандидатстудентската кампания на Пловдивския университет за новата академична година документи са подали общо 6392 души, от които 3353 са се явили на конкурсните изпити, проведени между 26 и 30 юни, а останалите 3036 кандидати се възползваха от правото да участват в кампанията с оценките си от държавните зрелостни изпити.

В изпитната сесия кандидат-студентите са получили 49 пълни шестисти, а 83 е общият брой на оценките в диапазона от 5.50 до 5.90. Най-голям е броят на отличните резултати, постигнати по информатика (33), биология (21) и математика (12).

Оценка „слаб“ имат 221 кандидат-студенти, като най-много са двойките на изпита по български език – 143. За сравнение – миналата година двойките са били общо 90, но не беше провеждан изпит по български език.

Общо 736 души са се явили на приемния изпит по български език, като няма нито една пълна шестиста – това се обяснява с факта, че тези, които имат висока оценка на държавните зрелостни изпити, са предпочели да кандидатстват с нея. Отличните оценки са само 21, което прави 2,85%, всеки пети е скъсан, което е 19,43%. Приблизително толкова са и тройките – 146 (19,84%). Така на практика 40 на сто от явилите се са със слаба или средна оценка. Най-масовата обаче е четворката – 236 кандидати (32,07%) са показали знания за „добър“. Много добрите оценки са 190 – 25,82%.

Специалността „Психология“, задочна форма, тази година е с най-голяма конкуренция – за 1 място в нея се състезават 11 души. Максималният възможен бал за кандидатстването в Пловдивския университет е 36.00, като в специалността „Право“, редовна форма, е постигнат най-висок минимален бал – 33.36.

Към редакционното приключване на броя записването след второ класиране в Пловдивския университет още продължава, като на този етап са заети над 70% от местата, за които държавата осигурява средства за издръжката на обучението за академичната 2022/2023 година. Приетите и вече записали се първокурсници са над 2700.

За 8 специалности кандидатстудентската кампания приключи с първото класиране, като обявените места в редовната форма на обучение по държавна поръчка са заети 100%. Тава са: *Графичен дизайн с реклама, Български език и гражданско образование, Български език и немски език, Културен туризъм, Международна политика и бизнес дипломация, Автомобилни електронни системи и Електроснабдяване и електрообзавеждане*. В още една спе-

Пловдивският университет обявява прием за платено обучение в специалностите „Национална сигурност“ и „Политология“, в които през миналата академична година бяха приети съответно над 80 студенти в първата специалност и 15 във втората. На желаещите над утвърдената от Министерския съвет бройка от 20 места за „Национална сигурност“ и 17 за „Политология“ държавна поръчка ще бъде предложено платено обучение, което е по същите програми и отговаря на същите високи критерии. Практически студентите държавна поръчка и платено обучение се обучават заедно.

В катедра „Политически науки и национална сигурност“ е разработен нов и специфичен само за Пловдивския университет модел на обучение, който се доближава до такива реномирани висши училища като лондонския Reading University (където се подготвят английските специалисти по геополитика, геостратегия и национална сигурност), Университета George Washington (САЩ) и др.

циалност – „Педагогика на обучението по физическо възпитание, е запълнена квотата за мъже.

Най-високи минимални балове при втория етап на приема в ПУ са отчетени в 7 специалности. Начело по този показател е „Психология“, задочно обучение, държавна поръчка, с 33.00 минимален бал. Следва „Право“, задочно обучение, платена форма – с 32.78. На трета позиция с 32.61 минимален бал е „Право“ – жени, редовно обучение, държавна поръчка. Четвъртият минимален бал е 31.96 в специалността „Право“ – редовно обучение, платена форма. С минимален бал 31.90 се записват на второ класиране приетите в спец. „Психология“, редовно обучение, държавна поръчка. В „Софтуерно инженерство“, редовно, държавна поръчка, минималният бал е 31.79, а в „Графичен дизайн с реклама“, редовно обучение, държавна поръчка – 31.60.

На 19 юли 2022 г. ще бъде обявено третото класиране. Записването на приетите на този етап от кандидатстудентската кампания първокурсници ще тече от 20 до 28 юли включително.

Предстоят изпитите за специалността „Актьорство за драматичен театър“, които ще се проведат в три кръга – на 14, 15 и 16 септември.

Пълна информация за кандидатстудентската кампания е публикувана на специализираната страница на висшето училище: <https://uni-plovdiv.bg/pages/index/1184/>.

Докторантските стипендии стават 1000 лева. Увеличават се средствата за храна и спане

По искане на Националното представителство на студентските съвети в България с приемането на актуализацията на държавния бюджет за 2022 година народните представители взеха решение за увеличаване на докторантските стипендии на 1000 лв. от 1 юли. Седем млн. лева ще бъдат осигурени освен за увеличението на стипендиите на всички редовни докторанти в Република България, също и за повишаване на субсидиите за леглоден в студентските общежития и храноден в студентските столове към висшите училища. Решението вече е обнародвано в *Държавен вестник*, а процедурата ще завърши, след като Министерството на образованието и науката изготви промени в Постановление № 90/2000г. за докторантските стипендии и в наредбата за студентските общежития и столове, за да може парите да отидат по предназначение съгласно

исканията на НПСС и решението на народните представители.

До март тази година докторантската стипендия бе в размер на 500 лева месечно, а от началото на април 2022 година беше вдигната на 750 лева, отново след предложение на НПСС. Към момента държавната субсидия за леглоден възлиза на 1,40 лв., а тази за храноден – на 5,00 лв. за две хранения дневно.

Припомняме, че в края на месец юни Националното представителство на студентските съвети изпрати три искания до народните представители от всички парламентарни групи. НПСС поиска увеличение с 15% на ставките, което по прогнозни данни коства на държавния бюджет допълнително 3 млн. лева. Прогнозата за увеличението на докторантските стипендии е 4 милиона лева.

По информация на НПСС

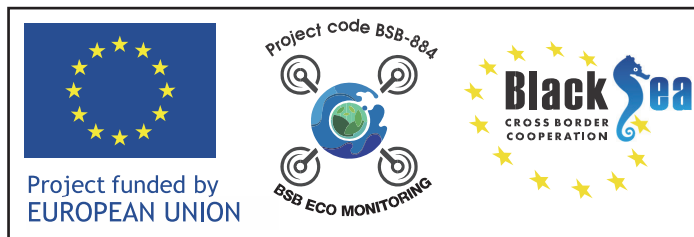
Официално бе открит Трансграничният център за научни изследвания, свързани с проблемите на околната среда в акваторията на Черно море

Новият Трансграничен център за съвместен мониторинг в защитените територии от акваторията на Черно море бе открит с официална церемония на 8 юли 2022 г. Сред специалните гости бяха г-жа Валентина Танева – съветник на президента Румен Радев по образование, наука и иновации, кметът на град Ахтопол г-н Станислав Димитров, ректорът на Пловдивския университет проф. д-р Румен Младенов, придружен от останалите членове на академичното ръководство. На форума присъстваха още представители на партньорските организации по проекта, на местни неправителствени организации в областта на екологията, туризма, рибарството и опазването на околната среда, изследователи, представители на академичната общност и студенти в областта на екологията, биологията и ботаниката, служители в Природен парк „Странджа“ и в Историческия музей в град Малко Търново и експерти еколози.

Форумът бе открит от проф. д-р Невена Милева, координатор на проекта „BSB Eco Monitoring“ и председател на Управителния съвет на асоциация „АКТОРПУС“, която представи резултатите от успешното изпълнение на проекта и подчерта изключителната значимост на изградената инфраструктура за повишаване на изследователския капацитет за справяне с промените в екосистемите и мониторинга на биологичното разнообразие в региона на Черно море.

Г-жа Валентина Танева поднесе поздравителен адрес от името на президента на Република България г-н Румен Радев. Ректорът на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ на свой ред сподели, че е изключително радостен да присъства на това откриване, и поздрави целия екип, работил по проекта, и от името на ръководството на университета.

Успоредно с откриващото събитие в продължение на седмица партньорите по проекта проведоха редица ползотворни работни срещи, свързани както с представяне и анализ на постигнатите резултати от научните изследвания по заложените проектни дейности, така и с подготовката на финалните отчети по проекта. За изследователските екипи бяха организирани две експедиции в защитените територии на Природен парк

„Странджа“ и до устието на река Велека.

Центърът е създаден в изпълнение на проекта „BSB Eco Monitoring – Съвместен мониторинг за опазване на околната среда в страните от Черноморския басейн“, финансиран от Европейския съюз чрез Съвместната оперативна

програма „Черноморски басейн 2014 – 2020“. В рамките на проекта морската база на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ се реновира и преоборудва като център за мониторинг на околната среда и изследване на екологичното състояние на местните екосистеми в защитени територии, прилежащи към Черноморския басейн.

Асоциацията за култура, технологии, образование и развитие Пловдивски университет – Странджа, AKTORPUS, основана от ПУ „Паисий Хилендарски“, е водещ партньор по проекта. Той се реализира с активното участие на няколко научноизследователски организации в областта на екологията: Националният институт за научни изследвания и развитие „Делтата на Дунав“, DDNI, Румъния; Регионалният екологичен център за Кавказ, Res Caucasus, Армения; Обществото за опазване на природата, SABUKO, Грузия.

Заделеното финансиране по Съвместната оперативна програма за трансгранично сътрудничество е в размер на 1 000 000 евро. Изпълнението на проекта стартира през юни 2020 г. и успешно навлезе в заключителната си фаза. Строително-ремонтните дейности вече са приключили. Изградената инфраструктура включва две конферентни зали с капацитет от около 40 места, офис помещения, лаборатории и свързано помещение за позициониране на апаратурата, 20 реновирани стаи за целогодишно ползване от изследователските екипи.

Специализираната апаратура и оборудване са доставени, инсталирани и са в режим на работа. Разработена е методология за съвместен мониторинг на естествените местообитания и инвазивните видове в обхванатите територии. В процес на прилагане е структурираната от изследователите по проекта технология за наблюдение на околната среда с дронове, както и методология за отдалеченото измерване и мониторинг на качеството на речната вода и атмосферния въздух.

Университетската библиотека обогати своя фонд

Завършили студенти даряват книги на Гръцката библиотека

Фондът на Библиотеката за гръцки език, литература и култура в Нова сграда продължава да се обогатява с учебна, научна, художествена и енциклопедична литература. След като през 2021 г. проф. Стойна Пороманска, вдъхновителка на елинистиката в Пловдивския университет и негов почетен доктор, дари на Гръцката библиотека безценния си архив на дългогодишен преподавател и изследовател, сега щафетата е поета от възпитаници на сектор „Новогръцки език“.

Магистрите от специалността „Балканистика“ Глория Генова и Димитър Кирев спонтанно положили основите на нова добра традиция, предоставяйки на библиотеката лични екземпляри от прочетени гръцки книги и ценен за обучението речник.

От Солун пък изненадващо „долетяха“ над 15 книги от съвременни гръцки автори и учебници по новогръцки език благодарение на колегата им Шенол Яшар – още един мил жест, трогнал преподаватели и студенти. И както се казваше в едноименното стихотворение на сереския поет Стелиос Саривасилис, приятел на елинистите, но и неизменна част от дарителите: „Там част от себе си в земята посадих...“.

Дарение в памет на проф. д-р Георги Кузманов

В началото на месец юли Университетската библиотека получи значително по обем и широкообхватно по тематика дарение от чл.-кор. проф. Йорданка Кузманова, д.с.н., направено от нея и семейството ѝ от името на проф. д-р Георги Кузманов. Проф. Кузманов е бил дългогодишен и авторитетен преподавател във Факултета по икономически и социални науки, член на катедра „Управление и количествени методи в икономиката“, като до своето пенсиониране той е и неин ръководител. В рамките на няколко десетилетия той води самостоятелни курсове по учебните дисциплини „Фирмен мениджмънт“, „Мениджмънт на качеството“, „Маркетинг“, „Организационно поведение“ и др. Любим преподавател и научен ръководител е на няколко поколения студенти, докторанти и млади учени, а направеното от негово име дарение от над 100 книги, учебници и учебни помагала ще подпомогне обогатяването на фонда на Университетската библиотека, допълнително стимулирайки изследователските търсения на настоящите и бъдещите колеги и студенти в университета. Сърдечно благодарим на чл.-кор. проф. Йорданка Кузманова и нейното семейство за направеното дарение!

Милка ЯНКОВА – директор на Университетската библиотека

Отбелязан бе 90-годишният юбилей на доайена на пловдивската русистика

Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“ и Дружеството на русистите в България отбелязаха 90-годишнината на доцент Милена Калудова – доайен на русистиката в пловдивската алма матер.

Тя е родена на 10 март 1932 г. Висшето си образование по специалността „Руска филология“ получава в Софийския университет „Климент Охридски“, но целият ѝ житейски и изследователски път е свързан с Пловдив. Последователно работи като учител по руски език в СОУ „Пейо Яворов“, в новооткритата през 1958 г. Руска езикова гимназия „Иван Вазов“, а през 1961 г. става първият преподавател по руски език в Катедрата

Доц. Милена Калудова

по чужди езици на Пловдивския университет. От 1973 г. М. Калудова работи в Катедрата по руски език и литература.

От 1985 г. М. Калудова е доцент в ПУ, като няколко години заема длъжността заместник-ректор на университета и ръководител на Катедрата по руски език и литература. Дълги години оглавява и пловдивския клон на Дружеството на русистите в България. За дългогодишната си професионална дейност е отличена с грамоти на Съюза на учените в България, с почетния знак на Дружеството на русистите, с орден „Кирил и Методий“ – първа степен, и др.

Гл. ас. д-р Енчо Тилев

ЧОВЕК, ПРЕДАН НА ПРОФЕСИЯТА И ХОРАТА

Отдавна работя като университетски преподавател и в процеса на работата си съм срещала много колеги. За някои вече почти съм позабравила, за други съм запазила сърдечни спомени. Но има и такива, които са заели завинаги място в сърцето ми и мисълта за тях прави живота ми по-смислен и красив. Една от най-обичаните ми колежки е доцент Милена Калудова от Пловдивския университет.

Познаваме се с нея отдавна, от младите години, когато правехме първите сериозни стъпки и в преподаването, и в изключително активната по онова време работа в Дружеството на русистите, когато участвахме в конгресите на МАПРЯЛ и общувахме с толкова интересни хора от цял свят. Времето бързо лети. И ето че доц. Калудова навърши 90 години – библейска възраст, момент за равностетка на един достойно изминат житейски път. Мъча се да върна лентата назад и да подредя хронологично всички факти и събития, които ни свързват, но това не е толкова лесно. В паметта ми изплуват спомени от различни години, от отделни периоди в живота ни. Но всички те са обединени от мисълта за един човек, толкова предан на професията и на хората, с които тя ежедневно изграждаше Катедрата по руски език в Пловдивския университет. Именно работата в тази катедра особено ни сближи.

Доц. Калудова беше неин ръководител, а аз, като съвместител, поех лекциите по руска морфология. Още от първите дни на съвместната ни работа разбрах, че тя е отворила и за колегите, и за студентите широко и сърцето, и дома си. Цялото ѝ семейство живееше с нашите проблеми, в лицето на майка ѝ, съпруга ѝ, сестрите и децата ѝ ние намирахме приятели, събеседници, а често – и мъдри съветници.

Доц. Калудова е прекрасен специалист по руска литература и нейните лекции се помнят от студентите ѝ дълго след завършване на университета. Но с това не се изчерпват широките ѝ интереси. Безупречното владение на руския език и познаването на руските теоретични граматични школи я прави интересен събеседник за всеки професионален езиковед. Богатата и системна информираност по проблемите на превода я поставят в едно от първите места на теоретичите в тази област и доказателство за това е нестихващият ѝ интерес към историята на руско-българските преводни отношения – една област, в която тя и сега неуморно продължава да работи, а ние живеем с надеждата нейният капитален дългогодишен труд в близко бъдеще да бъде издаден и безпрепятствено да достигне до своя читател.

Преди няколко дни разговарях с доц. Калудова и я поздравих за предстоящия юбилей. С присъщата ѝ скромност тя ми отвърна, че това не е никакъв юбилей, а най-обикновен рожден ден, един от вече многото в живота ѝ. Така разсъждават само големите хора, неподвластни на суетата и шумната популярност, хората, които знаят, че е по-приятно да дадеш, отколкото да получиш нещо.

Да пожелаем на доц. Милена Калудова още дълги години творчески живот, здраве, радост и удовлетворение от общуването с близки и любими хора, а на нас, нейните приятели, да се сгриваме все така от топлината ѝ усмивка и искрящия ѝ от доброта и човечност поглед!

Проф. д.ф.н. Стефана Димитрова

ЯРКА СЛЕДА В БЪЛГАРСКАТА РУСИСТИКА

Името на доц. Милена Калудова е известно на всички български русисти, литературоведи, преводачи и преподаватели по руски език. Тя е един от основателите на Дружеството на русистите в България, многогодишен председател на дружеството в Пловдив. Тя е талантлив преподавател, отдаден на призванието си, на студентите и на колегите, с които работи.

Познавах я от участието ѝ в научните форуми в България и чужбина, но имах честта да работя с нея като ръководител на Катедрата по руска филология в ПУ, която тя създаде, ръководи успешно много години, направи я една от водещите катедри в България. През цялото време на работата си съм имала нейната подкрепа, съвети, доброжелателно отношение. Тя е мъдър, открит човек и добър приятел. Доц. Калудова остави ярка следа в българската русистика с публикациите си; у студентите, които запозна с магията на руската литература; у колегите, с които работи много години. Желая ѝ здраве, земни радости и творчески заряд да осъществи плановете си!

Проф. д-р Стефка Георгиева

НА УЧИТЕЛЯ – С ОБИЧ И ПРИЗНАТЕЛНОСТ

Личността на доц. Милена Калудова маркира с яркото си присъствие русистиката в Пловдивския университет (а и извън пределите му). В много аспекти и на различни нива. Смятаме я за доайен на пловдивската русистика, защото именно докато е ръководител на Катедрата по руски език и литература през периода 1985 – 1992 г., започва да се извайва обликът на днешната Катедра по руска филология. Тя прави това с ентузиазъм и всеотдайност, като влага ум и сърце, умело обединява наличното ядро от също толкова отдадени на работата си колеги и опирайки се на него, с академизъм и прозорливост започва да гради новия екип с подбрани след сериозни конкурси русисти. Заложените в основата на подбора обективност и високи критерии им дават възможност да демонстрират потенциала си, който да разгърнат по-късно. Попадали в завидния за всяка академична общност контекст на колегиалност, подкрепа и отворени врати към осъществяване на професионалните си амбиции, те от своя страна стават ядрото на днешната катедра, в чиято работа са залежали принципите на професионализма, приемствеността и иновативността.

Друг важен аспект, който не може да бъде подминат, е преподавателската дейност на доц. Калудова. И тук тя остава вярна на своята отдаденост и плам, с които превежда аудиторията си през страниците, авторите, темите и проблематиката на руската класическа литература. Поколения студенти на Пловдивския университет са попивали емоцията и любовта, с която е представяна пред тях цялата тази вселена. Това оставя отпечатък, който времето не може да заличи.

Кандидатстудентски есета, получили отличен на изпита по български език

Вълшебството, от което всички имаме нужда

Йована-Тея СТОЯНОВА

Всяко дете се е чудило дали принцесата ще бъде спасена от своя принц и къде е онова място, което е „през девет планини – в десетата“. Още от ранна възраст изграждаме представи за своя бъдещ живот въз основа на срещнатото в приказките. Те оформят голяма част от нашия светоглед и ценностна система. Щом пораснем, започваме да пишем своите приказки.

За жалост, днес живеем в един свят, много по-различен от приказния. Свят, в който според повечето хора вълшебствата са възможни само в книгите, покрити с прах. Лошата дума бързо се забравя, а казаната дума отдавна не е хвърлен камък. Поуките и вълшебствата от приказките са останали много назад в съзнанието ни. Хората са готови на всичко, за да постигнат своите цели в преследване на власт и пари. До такава степен се е загубило човешкото у човека, че дори малък жест на доброта се възприема като вълшебство. Вярвам, че всеки притежава в себе си най-чистите, основните човешки качества и добродетели. Няма лоши хора, има такива, които не са усетили приказността на живота или просто често забравят за нея. Нерядко те се нуждаят от нещо, което да отключи детето у тях, ситуация, която да им припомни, че чудесата са възможни и доброто съществува.

Вълшебствата не са нещо, което човек може да си обясни, но пък могат да бъдат създадени. От всеки от нас зависи в каква приказка ще превърне живота си. Всички сме чели „Пепеляшка“ и „Граф Монте Кристо“. На пръв поглед – два различни текста, но всъщност имат много общо помежду си. Това е идеята, заложена в голяма част от произведенията – доброто побеждава винаги. Колкото и тривиално да звучи, точно то е онова вълшебство, от което всички имаме нужда.

Живеем във време на нравствена девалвация. Белите ластовици са малко, но вярвам, че ако всеки положи усилия и препрочете поне една приказка, светът би могъл да се превърне в мечтаното от всички ни вълшебно място.

НА УЧИТЕЛЯ – С ОБИЧ И ПРИЗНАТЕЛНОСТ

 От стр. 8

Професионалната връзка на доц. Калудова с книгите и литературата не е прекъснала и днес – тя усърдно продължава да добавя детайли към огромния масив от информация, описваща преводаческото дело в България.

Имах привилегията да стана част от прекрасния екип на Катедрата и от академичната русистика по време на активната професионална дейност на доц. Милена Калудова. Да работя под нейно ръководство и да черпя многобройни уроци. Струва ми се, че най-добрият начин, по който ние – хората, докоснали се до нейния свят, бихме могли да ѝ благодарим за тези уроци и получени възможности, е, като ги предадем нататък.

Доц. д-р Юлиана Чакърлова
ръководител на Катедрата по руска филология

Вълшебството, от което всички имаме нужда

Никола ПЕЙКОВ

Още от древни времена хората са търсели непознатото, макар да са съзнавали опасностите, които крие то. По същия начин днес ние търсим вълшебството – не знаем какво точно търсим, то може дори да ни плаши, но все пак се чувстваме привлечени от него по необясним, а може би и подсъзнателен начин. Търсим това вълшебство, когато сме слаби, потиснати от живота и заобикалящия ни свят.

Още по времето на древногръцките философи е възникнало разбирането, че да живееш, е изключително усилие, а понякога това усилие прераства в борба с живота. Но не само живеенето е важно, а и намирането на смисъла на това живее. За един от най-популярните и важни философи – Фридрих Ницше, разбирането за живота е такова: „Да живееш, означава да страдаш, оцеляването е намиране на смисъла в страданието“. С тези думи немският философ представя живота със състоянието „страдание“, а в това състояние Ницше вижда само едно спасение – намирането на смисъла. За Албер Камю, който е известен екзистенциалист, а по-точно – за неговия Сизиф от „Митът за Сизиф“, смисълът е в усилието. Неговият герой осъзнава абсурда на съществуването и точно в този абсурд той открива смисъла на живота: смисълът не е в достигането на върха, а в усилието, направено по пътя. Като се говори за „Митът за Сизиф“, трябва да бъде споменат и българският белетрист Елин Пелин, който години преди Албер Камю да напише философското си есе за Сизиф, написва „Спасова могила“, където отново смисълът на човешкия живот е открит в усилието.

Като говори за вълшебство и нуждата от него, трябва да бъдат споменати трите християнски ценности: вяра, надежда и любов. А защо да не си зададем въпроса не е ли вярата вълшебството, което ни е нужно?

Вярата е основната опора на човек по пътя му, а това е път, който е осеян със страдание. За християните вярата е магическа сила, водеща

ги към Бог и към рая. Разбира се, за да се достигне крайната цел, първо трябва да се извърви пътят, осеян със страдание. Важно е тук разбирането на Пенчо Славейков за страданието, за когото страданието е „материалът“, с който човек се извисява над тълпата и достига до отговорите по пътя на себепознанието.

Себепознанието е ключово за намирането на отговорите по пътя, наречен живот. Но откъде започва то? Отговорът е прост, но труден за разбиране – себепознанието започва от любовта към нас самите. Човек трябва да може да обича себе си, за да може да сподели тази любов с останалите. Както една пирамида се строи от основата към върха, така и ние трябва да започнем с любовта към себе си. Важно е разбирането на апостол Павел за любовта – за него любовта трябва да е чиста, тя не завижда и не мисли никому зло. За апостола безкористната любов е „вълшебство“, от което всеки има нужда – висша ценност, която е опора в човешкото битие.

Разбира се, не за всеки себепознанието, смисълът на живота, християнските ценности или нещо друго са нужното вълшебство. Може би човекът, търсещ тази магия (имащ нужда от нея), вече е намерил отговора на сложните въпроси на битието и се опитва да разбере какво точно му е нужно. Учудващо често в такива моменти нуждата намира своето решение там, където е най-малко очаквана – във всекидневие то ни. Може би отговорът е на страни от всички сложни човешки схващания – може би нашето вълшебство е в мига. Това е мигът, в който човек забравя за земното си тегло и всичките си проблеми, но не само това – той се извисява над тях.

Ако изберем да живеем живота си в постоянно търсене на отговори, в постоянно разнищване на философските въпроси, ние, подобно на Атанас-Далчевия герой в „Молитва“, ще се отчуждим от всичко и всички, но и ще загубим връзката с живота. А как тогава, когато сме се откъснали от всичко, можем да търсим нужното ни вълшебство?

Нобелистката за литература Олга Токарчук –

Д-р Димитрина ХАМЗЕ

Писането за Олга Токарчук е най-естественото състояние, нещо като дишането, храненето, сънуването, мечтаенето. Физиологична потребност. Сама казва, че персонажите ѝ диктуват какво да пише. Идват готови да влязат в книгата, тя трябва само да ги покани. Казват, че героите на писателката – запомнящи се субекти – са „обикновени“ хора. Но какво трябва да означава подобна квалификация? За О. Токарчук няма друга категория хора – всеки човек е микрокосмос, уникален свят, неповторима индивидуалност. Той е спонтанен философ, мъдрец и творец „със“ и „във“ всяко свое движение. Така погледнато, или всички хора са необикновени, или, ако вземем това за обикновеност – всички са обикновени. Няма разделение, няма таксономия. Толкова повече, че всички йерархии във философско-психологическата перспектива на авторката отпадат. Хора, животни, растения, предмети имат еднакво основание за съществуване и са равнопоставени в битиен план. Просто си обменят ценности и взаимно се допълват – това, което не достига на едната група, тя си го набавя от другата и обратно – действат „на обменни начала“.

Ако трябва да съберем в една есенциална фраза онтологично-естетическата фактура на творчеството ѝ, вероятно тя би била *тотална, безусловна дейерархизация*. В нейните корени лежи концепцията за времето. Времето е многолико, калейдоскопично образувание – от съставните си късчета прави всевъзможни, пъстроцветни картини, които постепенно избледняват, посивяват, изгубват цвета си и се разпадат... до мига, в който се възвемат отново, цветни и ослепителни, нетърпеливи за нов живот. Самото повторение на този цикъл е вселенски и екзистенциален принцип на обновлението, залог за новост. Времето всмуква в себе си цялата материална и нематериална субстанция, храни се с нея и придобива способност за различни превъплъщения – явява се под формата на сън, пространство, повторение, пътуване, Бог, любов, емоции, смърт и т.н. Човекът е омотан във всички тези „костюми“ на времето, чиято мярка трудно съвпада с неговата. Но неуморните, упорити „проби“ малко или много

го сродяват с времето, помагат му да го разбира по-добре и да съжителства с него по-адекватно. Времето събаря йерархиите и изравнява битийностите. Повторението е гаранция за обновление, тласък за нещо ново. Нищо не е абсолютно същото. Цикличността генерира новост, поява на нещо небивало дотогава. Универсалното е вътрешно интегрирана сума от индивидуалности. Щом като общото е безсмъртно (вечно), то в известен смисъл и индивидуалното не умира – само се претопява, за да даде началото на нещо ново. С нашите индивидуалности захранваме общото. Тази двуизмерност на битието ни – смъртно-безсмъртно, получава пространствено изображение чрез семантиката на дома:

„Казах на Марта, че всеки от нас има два дома – единия – конкретен, разположен във времето и пространството, а другия – безкраен, без адрес, без шанс за увековечаване в архитектурни проекти. И че в двата живеем едновременно“ (*Dom dzienny, dom nocny*¹, 1999, с. 193 – 194) (Тук и нататък преводът е мой – Д. Х.)

Времето и пространството са едно и също нещо. Пространството е параметричното „лице“ на времето. Движейки се в едни и същи измерения (времепространствени), ние имаме и едни и същи сънища:

„Всички сънуваме едни и същи неща, и то по странно сходен, хаотичен начин. Тези сънища са едновременно наша собственост и собственост на всички останали хора“ (*Dom dzienny, dom nocny*, с. 88).

Сънят е отскок – опит за изтръгване от „захапката“ на времето. Той е едно от доказателствата, че можем понякога и да не бъдем подвластни на човешкото време. Сънищата или го отменят, или правят с него каквото си искат – разтеглят минутите в часове, а дните превръщат в отлитаци мигове. Сливайки се със сънищата си, човек си въобразява, че е господар на времето, защото те го избавят от постоянния самоконтрол.

Времето на всеки един от героите (индивидуалното време) на *Правек и други времена* (*Prawiek i inne czasy*, 1997) е компонент на общото време. Условността на разделението време – пространство тук е очевиден. *Правек* е не само изначалното време, което дава и началото на други времена, но и името на градчето, което се е загнездило в това „правековно“, генерично време. Това пълно съвпадение на пространство и време – *Правек* е едновременно и мястото, и времето – илюстрира липсата на дихотомия между двете условно обособени категории и наличие на абсолютно тъждество. Марта от *Дом дневен, дом нощен* казва, че ако намериш своето място, ще бъдеш безсмъртен. Индивидуалните времена на герои, животни, растения и предмети са „равноправни нишки“ в тъканта на мястото, което е „макет“ на Вселената. Кръгообразното редуване на индивидуалните времена и на сегменти от тях в рамките на едно индивидуално време поражда и поддържа безкрайния темпорален континуум. Многопластовата символика на различните „съществувания“ – имагинерни или не (сънищата, Свещената книга, чудноватото дърво на Клока, птицата на Марек-Марек, гъбите и т.н.), открояват атрибутивния, комплексен и сензитивен (соматичен) характер на времето. За да го познае и изживее, да се почувства част от него, човек трябва да го усети като допир, да го възприеме със сетивата си. Поради инфинитната метаморфичност, трансформируемост на материята смъртта не може да бъде край. Благодарение на времето личните човешки съдби са едновременно покъртителни и „изцелителни“.

Олга Токарчук е психолог по образование. В началото на професионалната си кариера известно време работи като психотерапевт. После се отдава всецяло на писане. Тя е най-щедро награждаваната полска писателка. През 2018 г. получава международната награда „Букър“ за романа *Бегуни*. Два пъти става лауреатка на най-престижната полска награда за литература „Нике“ за романи *Бегуни* (*Bieguni*) и *Якубови книги* (*Księgi Jakubowe*). През 2019 г. получава Нобелова награда за литература (присъдена за 2018 г.). Мотивацията на журито е нейното удивително повествователно въображение, „което с енциклопедична страст разкрива преминаването на границите като форма на живот“. О. Токарчук пише романи, есета, разкази, новели. Става разпознаваема с особената митична тоналност на творчеството си. Безспорен „лидер“ по награждаване е романът ѝ *Правек и други времена* (*Prawiek i inne czasy*). Той е отличен с наградата на Фондация „Кошчелни“, наградата на читателите „Нике“ и наградата „Паспорт“ на сп. „Политика“. Този роман донася на авторката световно признание и слава на един от най-изтъкнатите представители на съвременната полска литература. Към най-значимите ѝ произведения принадлежат още: романи *Караї плуга си през костите на мъртвите* (*Prowadź swój pług przez kości umarłych*), *Емпузсион* (*Empuzjon*); сборниците с разкази и новели: *Дом дневен, дом нощен* (*Dom dzienny, dom nocny*), *Гардеробът* (*Szafa*), *Музика за много барабани* (*Gra na wielu bębenkach*), *Чудати разкази* (*Opowiadania bizardne*), *Последни истории* (*Ostatnie historie*); есеистичната книга *Чувствителният разказвач* (*Czuły narrator*).

Две от книгите на Олга Токарчук (*Гардеробът* и *Чувствителният разказвач*) са преведени на български език от Крум Крумов – възпитаник на специалността „Славянска филология“ в Пловдивския университет.

Писателката е удостоена с титлата *doctor honoris causa* на Варшавския и Вроцлавския университет, на Ягелонския университет в Краков, на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

семиотика на времето

Универсалното, космическото време сякаш тушира раните от преживяванията, отнема им трагичността, за да задвижи нашите страсти и да ни помогне да ги трансцендираме, за да се впишем хармонично в неговата структура и да се излекуваме от собствената си „дребнава“ чувствителност.

Нашата обвързаност с времето е трагична, защото човекът впряга в страданието си времето. Той страда заради миналото и разстила страданието си в бъдещето. Така създава отчаянието. Кучето Лалка страда само тук и сега. Човешкото мислене е неразрывно свързано с поглъщането на времето. Това е вид задушаване... На животните не им е нужен смисъл. Хората понякога усещат нещо подобно, когато сънуват. Но най-вече те се нуждаят от смисъл, защото са затворници на времето...

Неумолимостта и непредвидимостта на времето в човешки ракурс раждат вярата в Бог. Това е вяра от страх, не от любов.

Лалка знае, че има Бог. Възприема го непрекъснато, а не като хората, само в определени моменти. Лалка усеща неговата миризма сред тревите, защото не я отделя от Бога на времето. Затова Лалка има такова доверие към света, каквото няма нито един човек. Подобно доверие е носел в себе си Исус, когато е висял на кръста (*Prawiek i inne czasy*).

Дори растенията съжителстват в хармония с времето и са потопени на Бога от човека. Дървото е чиста вечност – съзерцателно безвремие. В четирикратното редуване на сезоните дървото не знае за съществуването на времето, не знае, че годишните времена се сменят едно с друго. За него и четирите качествени характеристики съществуват едновременно. Зимата е част от лятото, а есента е част от пролетта. Студът е част от топлината, а смъртта е част от раждането. Градината има своите две времена, с които се справя съвършено. Наслаждава им се и владее сферичното им редуване – времето на ябълките и времето на крушите. Ако беше гъба, твърди О. Токарчук, би имала власт и над хората, и над времето. Би расла в най-важните моменти – деня и нощта, когато всички други са заети с пробуждането или със заспиването си.

Предметите в известен смисъл са най-близо до Бога и най-плътнo слети с вечността, защото са потопени в друга действителност, където няма движение и преходност: „Хората мислят, че живеят по-интензивно от животните, от растенията, а още повече от предметите. Животните предчувстват, че живеят по-интензивно от растенията. Растенията сънуват, че живеят по-интензивно от предметите. Предметите траят и това траене е повече живот от каквото и да е друго“ (*Prawiek i inne czasy*).

Предметите задържат и увековечават ефимерното. Както мелничката за кафе на Миша (стожерът на *Правек*), осевият център на действието в романа, около който се върти и развива всичко. Такива мелнички са може би по-важни за света, отколкото самите хора.

Бог е обикнал човека с цялото си същество, но без взаимност. Затова го наказва за изневяратата му – вечно да страда от болезнена (и безнадеждна) конфронтация с времето. Другите битийности са в пълно съзвучие с времето – т.е. с неговото omnipotentно, апрагматично състояние – т.нар. безвремие. Тази темпорална безпомощност на човека го смъква от пиедестала му, отнема „предимството“ му и го изравнява с останалите битийности, които уж не били от неговия „ранг“. В този мисловен порядък дейерархизацията означава по-висок стадий на развитие от йерархизацията. Тя именно е „приносът“ на времето.

Едно от най-естествените „състояния“ на времето в менталното пространство на субекта е пътуването. За да посрещне предизвикателствата на времето, в главата му се ражда идеята за пътуването. Чрез него човек се потапя във времето и то вече не му е враг. Сънят е пътуване, мислите са пътуване, общуването е пътуване. Пътуването е интеракция на трансцендентални възможности, следователно и на възможност за коримичност с времето. Затова не са важни толкова конкретните обекти, които обозначават маршрутите ни, а енергийният обмен между субектите помежду им, както и между личните им места. Така се учим да приемаме изненадата в

От ляво надясно: Олга Токарчук, нейната издателка в България – Невена Дишлиева-Кръстева, и Крум Крумов – възпитаник на Пловдивския университет и преводач на две книги на нобелистката

пътя като природен рефлекс, който си „присвояваме“. Оттук и усещането за пътя като дом. Ето какво разказва писателката за своята героиня Мая: „Не, не, тя не бяга. Нейният дом е пътят, тя живее в пътуването. А пътуването не е линия, която свързва две точки в пространството, това е друго измерение, това е състояние. Нищо в него не е очевидно, нищо не е неправдоподобно; пътищата са много и преплетени, пресичат се в неочаквани места, а географските карти всяка сутрин показват нещо различно, не може да им се довериш“ (*Ostatnie historie*², с. 260).

Смъртта е също едно от обичайните състояния на времето и необичайните за човека – от негова гледна точка. Трябва да се свикне, да се съжителства с нея и това ще стане, когато човек престане да се конкурира с времето, а се внедри в него. Марта казва, че ако смъртта беше само лоша, хората щяха напълно да спрат да умират. Смъртта е първата победа на човека в отчаяната му битка с прагматичното време, когато се счупват неговите окови. Смъртта е идеалното спокойствие, тя според О. Токарчук е най-божествена от всички неща, сътворени от Бог. И ако е така, тогава човек не може да дари на Бог нищо по-скъпоценно от собствената си смърт.

Приживе обаче хората са много горделиви и суетни, всичко, което правят, е от суета, която идва от факта, че са затворници на времето. Темпоралното си безсилие гледат да „замажат“ с булимичен глад за знания, с трупане на точки, умения и компетентности, които да служат за броня срещу „попълзновенията“ на времето. Това е единият начин, по който човек се самозалъгва, че може да бъде равносметен съперник на времето, а другият търси в „магията“ на снимката. Пейзажът никога не е траен, той е трайна динамика. Човек се опитва да го стопира (запечата) в снимка, която да си припомня и преповтаря до безкрайност. Тя му дава илюзорна възможност да се „увековечи“, т.е. да се отскубне от „лапите“ на Времето. Марта подсказва, че паметта произвежда пощенски картички, но не разбира света. Затова пейзажът е толкова податлив на настроеността на тези, които го съзерцават. Човекът вижда в него собствената си нетрайност. Навсякъде и във всичко вижда само себе си.

О. Токарчук забелязва, че независимо от различните си съдби хората са удивително еднакви и тази еднаквост се дължи именно на зависимостта им от времето – раждат се, борят се с живота, а всичките им емоции са нищожни и смешни пред лицето на вездесъщото времепространство.

Всички битийности с изключение на човека са спонтанни участници във времето, те са неговият пулс. Човекът обаче изопачава времето, опитвайки се да го „опитоми“, да го приватизира. Затова то му отмъщава, като му изпраща страдания. На човек му трябва сериозно усилие и духовен растеж, за да стигне до прозрението за космическата природа на индивидуалното си време, която е затихнала и която той трябва да активира, за да постигне съзвучие с универсалното време. Мистерията и метафизиката на времето у Олга Токарчук остават отворени за читателя. Тя само дискретно му загатва пътя към тях.

Вместо заключение да чуем думите на писателката: „Имам чувството, че хората искат от мен нещо, което не мога да им дам. Всичко, което имам да им кажа, е в книгите ми“. А за писане според нея са нужни смирение и известно недоволство, непълнота. Също и тишина, защото шумът измъчва, а често ужасява...

¹ Дом дневен, дом нощен.

² Последни истории.

Ползотворни интердисциплинарни диалози

Докт. Илия ТОЧЕВ

На 28, 29 и 30 юни 2022 г. се състоя интердисциплинарен пътуващ семинар под надслов „Родопите – картографиране на мита (част III)“. Събитието се проведе в рамките на Университетския център за работа с млади учени, докторанти и постдокторанти Academia Iuventutis. Партньори на центъра бяха СУ „Васил Левски“, град Велинград, кметството на село Ковачевица и сдружение „Мещра – традиционни знания и занаяти“. Семинарът срещна за три дни историци, филолози, етнологии, архитекти, специалисти по кинознание, химии и биолози, обединени от интереса към миналото и съвременното на Родопите.

Докладите бяха представени на различни места: във Велинград, в селата Ковачевица, Долен и Лещен.

Първата лекция в програмата на семинара изнесе проф. д.и.н. Димо Чешмеджиев (ФИФ на ПУ „Паисий Хилендарски“), който представи различни предания от Родопите за гроба на Патриарх Евтимий. Той очерта и една по-обща картина на духовния облик на българската държава през съответния период, като беше отделено особено внимание на исихастите. Масовата представа за тях е до голяма степен непълна и неточна, така докладът спомогна за преодоляването на някои заблуждения по въпроса у слушателите. Засегната беше и темата за истинското място на Патриарх Евтимий в българската история, за неговото надценяване и за подценяването на други значими личности, като св. Теодосий Търновски.

След първата лекция думата имаха нашите домакини – представители на ръководството на СУ „Васил Левски“, град Велинград, които бяха предоставили една от залите на училището за провеждане на първата част на семинара. Г-н Моллов (директор) и г-н Кехайов (заместник-директор) представиха накратко историята на училището и дейността на ръководството и учителския колектив през последните години. Участниците в семинара разгледаха сградата на училището, която се поддържа в изключително добро състояние. Несъмнено се полагат сериозни усилия за създаването на приятна учебна среда за учениците.

След настаняването и обяда в с. Лещен участниците веднага се отправиха към близкото село Ковачевица, известно като родно място на писателя Людмил Стоянов (1886 – 1973), но също и с това, че е ставало снимачна площадка за някои емблематични български филми. Именно за тях разказа гл. ас. д-р Красимир Кастилов от НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ в доклада си „Киноезикът на/за Родопите“. Неговото изложение показва как функционира образът на Родопите в различни български филми (от обекта на изследване бяха съзнателно изключени документалните филми, като докладът се фокусираше само върху художествените). Независимо дали планината служи просто за красив фон на развиващите се действия, дали акцентът е поставен върху житейските трудности на местните хора, или планината израства до същински персонаж, присъствието на Родопите в тези филми е винаги значещо, кога повече, кога по-малко, но никога не би могло да се пренебрегне. Лекцията в театралната зала на читалище „Светлина – 1865“ беше придружена от илюстративен материал – видяхме ключови откъси от филмите: „Мъжки времена“ (1977), „Бяла магия“ (1982), „Сирна неделя“ (1993), „Граница“ (1994), „Опашката на дявола“ (2001),

„Съдилището“ (2014), „Живи комини“ (2018).

Престоят в Ковачевица приключи с посещение на местната църква и кратка разходка в селото.

Програмата за втория ден започна с изнесената лекция на арх. Иван Колев, представител на сдружение „Мещра – традиционни знания и занаяти“, която се проведе сред природата, край реката, близо до т. нар. Римски мост. Мястото не беше избрано случайно, а с оглед на темата: „Исторически каменни мостове в Родопите – архитектура и легенди“. Оказа се, че този тип мостове всъщност са от османско време, но по инерция са назовавани римски. Арх. Колев очерта спецификата при градежа, а гл. ас. д-р Борислава Петкова от ФИФ на ПУ „Паисий Хилендарски“ даде кратки сведения за битуването на фолклорния мотив за вграждането по българските земи. В с. Долен арх. Колев продължи лекцията

си, като този път говори за родопските каменни къщи и съвременните методи за тяхното опазване. По време на разходката из селото участниците натрупаха конкретни впечатления по темата.

Следобедната сесия на семинара се проведе в с. Лещен. Доц. д-р Стела Статкова-Абегхе (Химически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“) представи темата „Ориенталските тютюни като традиционен поминък в Западните Родопи“, а д-р Десислава Киркова (от същия факултет) говори за перспективите на развитието на тютюна и тютюневите изделия. Представен беше и процесът на работа в Института по тютюна и тютюневите изделия в Пловдив, апаратурата, с която се работи, и насоките за бъдещите изследвания.

Последният ден на семинара започна с доклада на Белослава Генова, студентка в магистърската програма „Екология и опазване на екосистемите“ към Биологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“. Докладът със заглавие „Консер-

вационно значими видове растения в Родопите“ даде на слушателите възможност да добият представа за растителния свят на Родопите, за застрашените видове, за ендемитите, които се срещат по тези места.

В съпътстващата културна програма специален акцент беше поставен върху църквите в селата Долен („Св. Никола“), Ковачевица (също носеща името на „Св. Никола“) и Лещен („Св. Параскева“). Трите храма са изградени приблизително по едно и също време (църквите в Долен и Лещен са от 30-те години на XIX в., а в Ковачевица – от 40-те), като сходствата във външното и вътрешното им устройство могат да бъдат забелязани и от околото на страничния наблюдател. Неизмеримо ценна е обаче възможността непосредствените впечатления за тези великолепно образци на българската храмова архитектура да бъдат допълнени и задълбочени от разказа на специалистите.

За участниците в семинара беше полезно да се срещнат със експерти от различни области, за да погледнат на един и същи обект от различни гледни точки. Това спомогна за изграждане на цялостна и многостранна представа за Родопите. През общата тема всеки от тесните специалисти получи възможността да опознае другия. Представители на толкова далечни специалности намериха общ език. Интердисциплинарният семинар е доказателство, че диалогът между представителите на различни науки не само е възможен, но е в състояние да даде тласък на плодотворни дискусии и да стане основа за бъдещо сътрудничество и приятелство.

Участници в семинара

Кръгла маса „Медиация и възстановително правосъдие“

На 16.06.2022 г. в зала „Компас“ се проведе кръгла маса на тема „Медиация и възстановително правосъдие“. Събитието е част от програмата за отбелязването на 30-годишнината на Юридическия факултет на Пловдивския университет и се организира съвместно с ЕЛСА – Пловдив, с участието на гост лектора по програмата „Еразъм“ д-р Михал Пено от Юридическия факултет на Щечинския университет – Полша. Юридическият факултет на Пловдивския университет бе представен от преподавателите Мария Симеонова, Христо Кутиев, докторантите Иван Петров, Велина Антонова, Георги Спасов и студентите Алекс Радков, Бояна Боянова, Елеонора Димитрова, Тонита Маркова и Кристиана Райчева.

Доц. Константин Пехливанов открива кръглата маса

Кръглата маса бе открита от доц. д-р Константин Пехливанов – ръководител на катедра „Публичноправни науки“. Събитието обхваща широк кръг от теми, включващи международноправната уредба на възстановителното правосъдие и медиацията, проблемите на законодателството в страните – членки на ЕС, и националното законодателство, предложения за имплементиране на международни норми и развитието на възстановителното правосъдие и медиацията в Република България. Дискусията след всяка презентация показва заинтересоваността на участниците

и гостите към тематиката и постави въпроси, които предполагат развитието на подобен формат инициативи, свързани с възстановителното правосъдие и медиацията в България.

Покана за участие в първия конкурс за най-добър старт-ъп проект на Пловдивския университет

Доц. д-р Даниела ПАСТАРМАДЖИЕВА

До 15.10.2022 г. желаещите да участват в конкурса за най-добър старт-ъп проект на ПУ „Паисий Хилендарски“ могат да подадат своите разработки.

В конкурса могат да участват преподаватели (на първи основен трудов договор в ПУ „Паисий Хилендарски“), докторанти (редовна, задочна и самостоятелна форма на обучение) и студенти (редовна, задочна и дистанционна форма на обучение) от всички факултети и филиали на ПУ. Когато старт-ъп проектът се подава от екип, необходимо е поне един от членовете на екипа да отговаря на посочените условия.

Включването в конкурса дава възможност на участниците да:

- намерят партньори изследователи от различни факултети на ПУ, експерти от Офиса за технологичен трансфер и Център по технологии на ПУ, с които може да осъществят сътрудничество;
- намерят сред членовете на журито и публиката в конкурса представители на бизнеса, работодателски организации, браншови организации и др., които могат да осигурят финансиране за техния проект;
- получат подкрепа от спонсорите, които осигуряват множество награди, подаръци и подкрепа за стартиране на бизнес, обучение и квалификация.

Желаещите да се включат в конкурса трябва да подадат проект на старт-ъп съобразно с качения макет на сайта <https://startup.uni-plovdiv.bg/>, чрез онлайн формата до 15.10.2022 г. Всеки, който иска да бъде част от публиката, да раздава оценки на проектите (вот на публиката) и да чуе интересната лекционна част, може да резервира своето място чрез регистрационната форма за публиката от същия сайт.

До 1.11.2022 г. участниците ще получат съобщение дали са допуснати до втория етап на конкурса – презентиране на старт-ъп проект. На 4.11.2022 г. допуснатите до втория етап следва да представят в рамките на 10 минути своя проект. На

5.11.2022 г. ще се проведат специализирани лекции от водещи лектори, които са безплатни за всички присъстващи, по темите на дигиталния маркетинг, предприемаческите умения, мениджмънта и много други. На 6.11.2022 г. (неделя) от 11 ч. в зала „Пловдив“ на хотел SPS ще се проведе церемония по награждаването на спечелилите проекти. Компаниите, спонсори на събитието, ще връчат специални награди и подаръци на участниците, ще има много изненади и коктейл за всички присъстващи.

Проектите ще се оценяват по следните критерии: иновативност, бизнес план (старт-ъп проект), практическа реализация и срокове, комуникация с целевата група, обществена значимост на проблема и неговото решение, валидиране на

бизнес модела, представяне и защита пред жури и аудитория на идеята.

Първите три проекта с най-висок брой точки ще получат следните награди:

- Първо място – 2000 лв. + подаръци от спонсорите;
- Второ място – 1000 лв. + подаръци от спонсорите;
- Трето място – 500 лв. + подаръци от спонсорите.

Сред спонсорите на събитието са International student identity card, Oriflame, Omni human development, адвокатската кантора „Митов консулт“, Асоциацията за международно обществено развитие, JobTiger, ЗК „Лев Инс“ АД, Cyber360 Academy, ABB, Ranchlead, Super hosting.bg, Coaching Real Live и др.

При подготовката на своя старт-ъп проект участниците могат да ползват видеата от безплатните лекции, организирани в рамките на инициативата Start-up Academy – Светът на предприемача, чиито съорганизатори са Офисът за технологичен трансфер на ПУ „Паисий Хилендарски“, екипът на проекта InnoChange, Студентският съвет на ПУ „Паисий Хилендарски“, Клубът на мениджъра. Лекциите са достъпни от сайта на <https://tto.uni-plovdiv.bg/>, секция Start-up Academy.

Start-up Academy
Светът на предприемача

Конкурс за най-добър старт-ъп проект на ПУ
4-6 ноември 2022 г.

Под патронажа на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ – проф. д-р Румен Младенов

Връчени бяха наградите на отличените участници в Националния конкурс „Пловдив – звук и цвят“

Всяко кътче от Земята, получило от обитателите си име и открило своето значимо място върху глобуса, има минало, неспирно чертае своето настояще и копнее да си предопредели бъдеще. Пловдив е една от тези необикновени отметки върху картата. Сгушен сред тепетата, той е изтъкан от разпръснати редове, калиграфски изписани върху различните човешки души. Ако съберем отделните парчета, ще съзрем неповторим разказ върху невидима хартия – някъде ще има среща между култури и езици, някъде ще има мастилени петна от сълзи, някъде ще има запетаи от въздишки, някъде ще има повечко ченгелчета, наречени усмивки, между редовете ще намигват тайни и легенди, ще има удивителни от щастieto от създаването на приятелства сред хаоса на различието, въпросителни от неочакваните ходове на историята, множество прилагателни, уморени от вечните си опити да предадат трепетите на живота и (разбира се) многоточия на мястото на недовършените картини. Дори и с дни да тълкуваме, да наблюдаваме и да изследваме, все ще остава непрочетено тъгълче. Ето защо ние, членовете на екипа на проекта „Пловдив – от мултиезиков и мултикултурен център на Източна Румелия до Европейска столица на културата“, поканихме всички с творчески поглед към света да пречупят през своята призма темата „Пловдив – звук и цвят“, да ни помогнат чрез текстовете, рисунките, фотографиите и фотоколажите си да усетим нюансите на града и да съзрем мелодията, танцуваща по калдъръмените му улици. Във всяка една от категориите постъпиха множество произведения на участници от цяла България. Специализираното жури (в състав: проф. д.ф.н. Вера Маровска, проф. д-р Иван Чобанов, доц. д-р Борян Янев, доц. д-р Елена Гетова, доц. д-р Надя Чернева, доц. д-р Фани Бойкова, гл. ас.

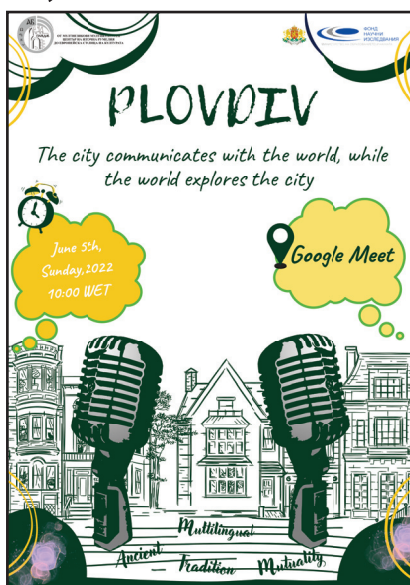
Наградените участници заедно с доц. Фани Бойкова и доц. Борян Янев

д-р Надежда Ангелова, Венцислав Петров, Веселина Балтова, Елка Петрова), съблюдавайки критериите за идейност, оригиналност, естетическо изпълнение и обвързаност с темата, класира творбите. На 17.06.2022 г. в рамките на кръглата маса „Пловдив – звук и цвят“ в Заседателната зала на Ректората на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ се проведе официалната церемония по награждаването на отличените участници в конкурса. Залата беше озарена от усмивките на децата, а щастieto им придаде нужното очарование на рутината.

За нас беше чест и удоволствие да се запознаем с всички тези творци, които ни изпратиха своя неповторим прочит на нашата тема.

Пловдив общува със света

Думите са тези чудни искрици, които имат уменията да преобразяват обикновения лист в платно, да докосват струните на човешката душа и да надбягват времето, като съхраняват разпилените сред хаоса на дните житейски всекидневни, но особено неповторими истории и примери за подражание. Словата обикновено ни понасят сред страниците на миналото, предизвикват ни да се превърнем в прецизни изследователи на същността им, като нехайно ни споделят скътаните между редовете на календара тайни за вълнуващи непознати легенди, древни градове и цивилизации. Независимо от привидната безкрайност на текстовете, извезали облика на съвременния свят, всеки град има своята малка изключителна колекция, копнееща да бъде разгърната, припомнена и отново разтълкувана. Водени от желанието да разкажем на международните си партньори повече за специфичната езикова, културна и образователна среда, която съществува от много столетия в град Пловдив, екипът на проект „Пловдив – от мултиезиков и мултикултурен център на Източна Румелия до Европейска столица на културата“ проведе онлайн семинар на 5.06.2022 г. В мероприятиято се включиха участници от България, Германия, Великобритания, Чехия и Япония. Бяха разгледани различните аспекти на темата на проекта, а градът беше представен като многостранен елемент на човешкото битие, съвкупност от емоционално-оценъчни и рационални представи за дадено пространство, цялостен многообразен културен организъм, който се характеризира с определена струк-

The city communicates with the world, while the world explores the city

тура, съхранява специфична символност и има свое лице и дух. Участниците имаха възможността да научат присъщи за града фразеологични изрази, да се разходят виртуално по улиците на Стария град, да се включат в специално подготвените образователни интерактивни игри и да споделят възгледите си по време на дискусиите. В края на деня присъстващите ни зарадваха със своите топли думи:

Много ви благодаря за интересното събитие. Наистина ми хареса програмата.

Джон Едуардс (Лондон, Англия)

Пловдив, вторият по големина град в България, не е добре познат в Япония, но тази презентация ме научи на много нови неща. Благодаря.

Хана Мацуямова (Токио, Япония)

Програмата на събитието беше много интересна. Научих много нови неща, но освен това мисля, че открих и много нови приятели. Много съм щастлива, че имам

възможността да изразя и своето мнение и виждания. Очаквам следващите събития с нетърпение.

Ивета Иванова (Есен, Германия)

За нас, членовете на екипа, остава да продължим да пречупваме миналото през призмата на съвременността, да търсим отговорите на езиковите загадки, да обрисуваме създадената в град Пловдив мултикултурна среда, да разказваме за функциониращия цивилизационен модел и да оставяме думите си по страниците на настоящето с надеждата, че ще предопределят по особен начин и съдбата на бъдещето.

Материалите на страницата подготви Елка ПЕТРОВА

Факултетът по икономически и социални науки ВКЛЮЧВА НАЙ-МАЛКИТЕ В КАУЗАТА ЗА ПО-ЧИСТ ВЪЗДУХ

По случай Празника на детето – първи юни, Факултетът по икономически и социални науки към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ организира спортен празник за деца с велосипеди в район „Тракия“. Съорганизатори на събитието бяха Клубът на мениджъра към ФИСН, район „Тракия“ на Община Пловдив, Център „Образование за демокрация“, Регионалният информационен център „Европа Директно“ и Пловдивското колоезачно дружество „Цар Симеон“.

Събитието се проведе на 29 май, а богатата забавна програма включваше викторина с награди, велодемонстрация на представители от ПКД „Цар Симеон“, занимателна игра с велосипеди на специална велоплощадка, която предизвика положителни емоции и усмивки, даде и полезни знания. Децата получиха много подаръци – тематични книжки, федербали за споделени летни игри, шарени балони, шапки и знаменца с логото на ИНОЕЪР, които да им напомнят за деня и наученото.

Идеята на събитието бе да се обясни на децата колко е важно да ходят пеша и да спортува, дори и когато пораснат, какви са ползите от това за здравето и не само за тези, които се движат активно, но и за околната среда. По този начин децата развиват отношение към природата, грижа за здравето и съпричастност към околните.

С дейностите по проекта ИНОЕЪР се запознаха и техни-

Организаторите на празника

те родители. Малките и големите научиха за иновативния транспорт при поискване, за зелените коридори, таксата за задръстване и приложението SofiaCoin. Присъстващите бяха впечатлени от иновативните идеи на проекта, които целят да подобрят качеството на въздуха в големия град и да създадат по-добра среда за живеене.

Преди старта

Спортният празник е и част от екоинициативите на ПУ „Паисий Хилендарски“, ориентирани към облагородяване на околната среда и развитие на спортната култура на младите хора през 2022 г., обявена официално от Европейската комисия за Година на младежта в Европа.

Светът нерядко е виждал пречупването на човешкия разум. Пречупването, което е разрушавало цели светове само за да угоди на тези, които все пак са имали големи амбиции, за да изпълнят своите мечти. Дали всичко това е нужно? Необходимо ли е да гледаме една война, неотстъпваща по мащаби от братоубийствената американска гражданска война? Но нека спрем тук, да погледнем и да поразсъждаваме над този пример, който историята ни дава...

„По команда той бързаше да обяви независимостта на областта, защото европейските сили вече разбираха, че войната е неизбежна. Дипломатията беше умряла още в Мюнхен, потънала сред лъжи и компромиси. За миг на картата на Европа щеше да се появи нова територия с една-единствена цел – да помоли големия си брат за помощ... и той се отзова, за да спре агресията и да доведе до мир.“

С тази аргументация Германският райх навлиза в Полша през 1939 година, за да спаси Данциг, който поляците наричат Гданск. Оттам десетилетия по-късно щяло да тръгне началото на края на комунизма.

Подобни исторически препратки са възможно най-грешният подход към събитията днес, защото в историята не се повтарят събития; повтарят се грешки, които утре ще отекнат във вечността. Историята на човечеството е кървава хроника на войни и културни постижения; на издевателства и технологични скокове;

Когато разумът изчезне

Есе от Николай Николов
„Биология и английски език“, II курс

на любов и на омраза; на вдъхновение и на отчаяние. Но умът ни винаги ще чете миналото, а разумът гледа настоящето и мисли за утре. Разумът не приема човешката агресия, защото умът помни до какво води тя;

разумът е приятел на живота, защото умът се страхува от смъртта; разумът е враг на войната, защото сърцето изпитва състрадание; разумът не позволява братоубийството, защото съвестта знае, че това е смъртен грях. Когато разумът се изпари, идва войната. Когато умът е слаб, идва разделението, защото само безчовечен може да оправдае това, което се случва в момента, тук, в Украйна..., и дори нескрито да го подкрепя.

Думата *народ* произхожда от думата *род*, а от *род* произлизат и *родина*; и *родител*. На милиони хора единият родител е руснак, а другият е украинец. Означава ли сега, че тази вековна родствена, родова връзка трябва да бъде разсечена? Ами майките, които сега се крият с децата си в метрото? Ами майките на руските войници, които са изпратени срещу Киев и Харков? Което ни кара да се запитаме това всъщност война на руснаци срещу украинци ли е, или война на един. Що за братоубийствена война е това?

Но ние, като вярващи хора, знаем, че другите не искат война. Те не разделят семейства. Това е война за ума и война за разума. Защото умът помни миналото, а разумът гледа към бъдещето. Ако те се изпарят, това ще бъде още една крачка към АДА!

Водородната електромобилност в България –

Приложения на водорода

Водородът е не само енергиен вектор, но и ценна суровина за индустрията. Около 55% от глобалното му производство се използва за синтез на амониак, 25% – в рафинериите, и около 10% – за метанол. Другите му приложения обхващат само около 10% от световното производство.

У нас водородът се получава предимно чрез паров реформинг на природен газ. Годишната консумация на водород (около 50 000 т/г с отделяне на около 450 000 т/г CO_2) е главно в индустрията – основно за производство на амониак и азотни торове и в рафинерията ЛУКОЙЛ Нефтохим Бургас.

Потенциалът на водорода за приложение в индустрията е много по-голям. В момента в глобален мащаб се работи за въвеждането му в стоманодобивната индустрия, където се очаква той да бъде използван като редуктор и гориво за доменните пещи.

Водородната електромобилност, която осигурява нулеви емисии в целия транспортен цикъл, в т. ч. и при производството на горивото, е един от приоритетите на водородната икономика. Тежкотоварните превозни средства, включително автобусите, превозните средства със специално предназначение и товарният автомобилен превоз на дълги разстояния, железопътният транспорт, морският транспорт, вътрешните водни пътища, а вече и авиацията са акцент на програмите за декарбонизация. Мащабността обаче на двигателите с вътрешно горене, както и някои транспортни сектори, като авиацията и круизното корабоплаване, налагат и мерки за намаляване на CO_2 емисиите на конвенционалните горива. В тази връзка през последните години се акцентира на още един приоритет на зеления водород – производство на синтетични горива и химикали чрез използване на уловените CO_2 емисии (Фишер-Тропш процес). Този подход е много перспективен за прилагане в сектори, където CO_2 емисиите не могат да бъдат елиминирани, като циментовата индустрия, както и някои сектори на енергетиката, като ТЕЦ-овете на природен газ, който ще продължи да е енергиен носител с намалени емисии в прехода към водородна икономика.

Анализът на зоните на приложение на водорода показва, че подобно на въглеродсъдържащите горива (въглища, нефт), водородът е универсален енергиен носител и суровина и може да бъде гръбнакът на бъдещата водородна икономика, осигурявайки ѝ пълна секторна интеграция.

Водородна електромобилност

Транспортът създава над една четвърт от емисиите на парникови газове, при това се забелязва стабилна тенденция за нарастването им, което налага революционно реструктуриране на сектора. През 2017 г. те са били с 20% по-високи от тези през 1990 г. Нефтените продукти осигуряват 95% от енергията, консумирана в сухопътния транспорт. За постигането на бърз климатичен неутралитет е необходимо намаляване на емисиите с 90%, поради което мащабното внедряване на водорода с бързи темпове е от ключово значение за ЕС. Основни приоритети са намаляването на транспортните емисии в градовете, то пристанищата и летищата.

Делът от възобновяемата енергия в транспортната система на ЕС през 2016 г. е 7,1%. Най-широко използваната форма на възобновяема енергия е биодизелът – 11 Mtoe, следван от биоетанола с 2,6 Mtoe. След 2014 г. потреблението на биогорива минава под пиковите нива, регистрирани през 2012 г. Електроенергията от възобновяеми източници в транспорта все още представлява само 1,9 Mtoe (данни за 2016 г.), но делът ѝ се увеличава предимно в железопътния транспорт (само около 2% в автомобилния транспорт). По данни на ЕЕА (Европейска икономическа зона) продаж-

бите на електрически превозни средства на батерии и хибридни електрически превозни средства са се увеличили с 42% през 2017 г. спрямо 2016 г. Въпреки това делът им е около 1,5% от общия брой продажби. Най-голям брой електрически превозни средства (ЕПС) са регистрирани във Франция, Германия, Норвегия и Великобритания. В пътния транспорт най-масово навлизат електрическите автомобили и автобуси (предимно за градски транспорт). През 2018 г. по данни на Обединения изследователски център (JRC) към ЕК броят на ЕПС на батерии е над 4 млн. Очаква се до 2040 г. той да нарасне на 900 млн., което ще изисква производство на литиеви батерии, осигуряващи 4000 GWh енергия. В момента 3% от глобалната продукция принадлежи на Европа. Плановите са този дял да нарасне над 25%.

По отношение на водородната електромобилност технологията е подходяща за големи превозни средства: автобуси, товарни автомобили, влакове в близка перспектива, морски транспорт и авиация – в по-дългосрочен план. Анализът на Роланд Бергер, базиран на интересите на европейските региони, както и националните рамкови програми за алтернативни горива показват, че технологиите са разработени, интерес има, но все още няма достатъчна продукция, което е причина за по-високите цени, независимо че през последните 2 години те са спаднали с близо 50%. До 2025 г. се очаква електромобилността на базата на водород да поеме 0,3 – 0,4% от общия брой превозни средства, а разрастването на зарядната инфраструктура в Европа да достигне 820 – 840 станции, обслужващи около 1 млн. превозни средства. Прогнозите за 2030 г. в глобален аспект са за 2,5 млн. водородни електромобили, след което ще започне един много бърз и масов преход към водородна електромобилност.

Мерките за въвеждане на водородна електромобилност са насочени в няколко направления: технологично развитие, мащабни демонстрационни проекти, законодателни инициативи, координирани действия, които ангажират националните политики чрез разработването на национални рамкови програми. От 2016 г. се наблюдава динамично актуализиране на европейските директиви, засягащи транспортния сектор, като се поставят сериозни ограничения по отношение на емисиите по категории транспортни средства и държави и изисквания за мобилност с нулеви емисии, която зеленият водород може да осигури. През декември 2020 г. бе приета Стратегията за устойчива и интелигентна мобилност (СУИМ), която очертава визията и новите мерки за декарбонизация на транспортния сектор. Сериозно и мотивирано се акцентира върху масовото въвеждане на водорода за тежкотоварния транспорт, което засяга България като основен превозвач и транспортен коридор към Азия. За водорода има и ново предизвикателство – да се справи със специфични ниши в транспортния сектор, които не подлежат на електрификация или батерийна електромобилност, като тежкотоварния транспорт, авиацията, морския транспорт.

Принцип на действие на водородния електромобил

Когато говорим за водородни автомобили, трябва да имаме предвид, че става въпрос за водородни електромобили. Те работят на водород, който заедно с кислорода от въздуха захранва горивната клетка. На практика електромобилът работи с батерия от единични горивни клетки, т.н. стак, но е възприето да се използва терминът „горивна клетка“. Единичният елемент на горивна клетка е с дебелина около 300 микрона.

Горивните клетки произвеждат електрически ток чрез електрохимична реакция, при която продуктът на реакцията е чиста дестилирана вода. Произведената електроенергия задвижва елек-

реализуемата мечта

тродвигателя. Тъй като горивната клетка работи при постоянен режим, всички допълнителни натоварвания (при стартиране, изкачване по наклони, големи ускорения и т.н.), се поемат от батерията, която се запазва от горивната клетка при лек режим на работа (спускане надолу) и от рекуперация на енергия при спиране.

Основните предимства на водородните електрически превозни средства са:

- Възможност да работят изцяло с нулеви емисии (при работа със зелен водород);
- Пробег с едно зареждане, подобен на този при двигателя в вътрешно горене (за леки автомобили – 600 ÷ 700 км.);
- Време на зареждане – 3 минути за лек автомобил; 10 минути за автобус;
- Безшумни.

Както се вижда, водородните електромобили комбинират позитивите на батерийните електрически превозни средства и тези на моторните превозни средства с двигател с вътрешно горене.

Недостатъците им са:

- все още висока цена;
- липса на зарядна инфраструктура;
- липса на масово производство;
- все още слаба нормативна база (особено в някои държави като България).

Обнадеждаващото е, че това са преодолими бариери, за които в момента се взимат общоевропейски мерки.

За водородна електромобилност се използват т.нар. ПЕМ горивни клетки (горивни клетки с полимерна мембрана). Те работят при ниски температури (80° C) и използват платинени катализатори за протичане на окислително-редукционните процеси, които генерират електрически ток за задвижване на електродвигателя. Вече има много успешни разработки, които заменят платинените катализатори с неплатинени, което ще доведе до намаляване на цената на ПЕМ горивните клетки.

Водородът в транспортния сектор

Опасен ли е водородът като енергиен носител на борда на електрическото превозно средство? Това е един въпрос, по който трябва много да се говори. Водородът не е по-опасен от конвенционалните горива. Напротив, в много отношения той е по-безопасен. Разбира се, както при всяко запалимо вещество е необходимо да се спазват определени правила.

За жалост, думата „водород“ се свързва с „водородна бомба“, която не е водородна, а тритиева. Тритият е изотоп на водорода. Ядрото му съдържа един протон и два неутрона. Той може да се синтезира само в ядрен реактор.

Водородът е най-лекият и най-разпространеният елемент във вселената – 98% от елементната маса на познатата Вселената е водород. Звездите са изградени предимно от йонизиран водород. На земята водородът е третият най-разпространен елемент. Среща се предимно като вода и въглеродороди.

Водородът има много характеристики, които се различават значително от тези на конвенционалните горива и които трябва да бъдат отчетени при неговата употреба:

- Бърза дифузия. Водородът е 14 пъти по-лек от въздуха и лесно дифундира. За разлика от по-тежките газообразни горива, ако има теч в отворено или добре проветриво помещение, неговата бърза дифузия и разсейване намаляват възможността за образуване на запалима смес в близост до теча. При подходящ дизайн на зоната на неговото потребление това негово свойство може да се използва като надеждно средство за осигуряване на експлоатационна безопасност;

- Диапазон на запалимост. Водородът образува експлозивни смеси с въздух в широк диапазон: от 4 об/об % ниска граница на експлозивност (LEL) до 75 об/об % горна граница на експлозивност (UEL), което е негов недостатък в сравнение със съгъстения

Текстът, който ви предлагаме, е от аналитичния доклад „Водородната електромобилност в България – реализуемата мечта“, изготвен от проф. Дария Владикова, гл. ас. Благой Бурдин и доц. Гертана Райкова от Института по електрохимия и енергийни системи „Акад. Евгени Будевски“ (БАН) в рамките на Националната научна програма „Нисковъглеродна енергетика за транспорта и бита. (ЕПЛЮС)“. Продължение от бр. 3 – 4.

природен газ и втечнения нефтен газ. Въпреки това бързото разсейване на водорода намалява силно вероятността за образуване на запалима смес;

- Бързо горящ пламък. Максималната скорост на изгаряне на водородно-въздушната смес е около 8 пъти по-голяма от тази за смеси на съгъстен природен газ и втечнен нефтен газ с въздух, поради което водородните пожари пренасят по-малко топлина в околната среда, отколкото други газообразни горива, което намалява риска от създаване на вторични пожари в съседно разположени материали;

- Невидим пламък. Това затруднява откриването на горящ водород. Въпреки това ниското излъчване намалява радиационния топлинен пренос върху обекти в близост до пламъка, което понижава риска от вторично запалване и пожари. Човешкото физическо възприятие за тази топлина не се появява, докато не се осъществи пряк контакт с пламъка;

- Възможност за детонация: смеси от водород/въздух имат голяма склонност да се взривяват. Но поради бър-

зото разсейване на водорода това би могло да се случи в затворено пространство.

Водородни автомобили

Сред приоритетите в развитието на водородните технологии е транспортният сектор. Чрез използването на водород, произведен само от възобновяеми енергийни източници, един електрически автобус на водород би спестил над 1000 тона CO₂ за своя живот от 12 години в сравнение с конвенционален дизелов автобус. ЕС въведе първите регулаторни стандарти с Директивите за качеството на атмосферния въздух (2008 г.) и Насърчаване на чисти и енергийно ефективни превозни средства за автомобилен транспорт (2009 г.). Много европейски градове и региони започнаха да инициират промяна в своите системи за обществен транспорт, например с Европейската декларация за изменение на климата от 2015 г. и Декларацията за чисти автобуси „C40 Cities“, подписана от 96 държави в света.

Водородният електромобил запазва всички удобства на конвенционалния автомобил – 5-минутно зареждане, 600 – 700 км пробег, към които се добавят безшумен двигател и нулеви емисии. Първият пазарен продукт бе произведен от Хюндай през 2013 г. През 2018 г. на пазара излезе и втората генерация – Hyundai Nexa, който има пробег 800 км и автономни функции.

Втората пазарна марка, която се появи през 2016 г., е Toyota Mirai („мирай 未来“ на японски означава „бъдеще“). От нея са произведени 10 250 бройки. От тях 6200 са продадени в САЩ, 3500 – в Япония, и 640 – в Европа. През 2020 г. излезе и втората генерация. Интересно е да се отбележи, че през 2016 г. пет автомобилни компании заявиха пазарно производство на водородни електромобили: Хюндай, Тойота, Мерцедес, Даймлер, Хонда. Три от тях обаче се оттеглиха. Европейските компании се насочиха към друга много перспективна ниша с огромен потенциал – водородни товарни автомобили. Може би една от причините за намаления брой фирми, ангажирани с производство на електрически водородни автомобили, е алтернативата за градско шофиране с електрически батерийни автомобили, които са икономически по-изгодни за кратки (градски) условия. Предимствата на водородните електромобили стават водещи за големи дистанции при наличие на зарядна инфраструктура. За момента най-масово закупуване на такива автомобили се наблюдава в Калифорния.

Водороден електромобил Toyota Mirai

Спецификите на художествените възприятия

Николай МЪГЛОВ – спец. „Българска филология“, II курс

П. Р. Славейков е име, което носи множество смисли за школата на онези литератори, които са задълбочени изследователи на историята на българската литература. Ние тук ще се престорим, че не сме от тях. В настоящата работа големият възрожденец, бил „първи“ в много отношения в родната ни литература, ще има значение само дотолкова, доколкото е (покрай другото) и детски поет и писател. Много по-лесно от това да привеждаме наистина неизброимите определения на нашите литератори за дядо Славейков, ще е да се съгласим с простичкото обобщение, направено от чужденеца Ч. Моуър: „Славейков е патриархът на българската литература от XIX в.: животът му обхваща средата и края на Българското национално възрождане, както и доста голяма част от следосвобожденския период“². След това Моуър разказва за „образованието“ на дядо Славейков, за родното му място, но очаквано премълчава подробностите около семейството му; тези детайли обаче са важни за нашата работа тук. В тази връзка трябва да сме благодарни за две неща, които правят писането ни възможно. Първото е, че **докато при писателя за възрастни може да се открие известна пропорционалност, вътрешна връзка между биография и творчество, то у детския подобна зависимост по-скоро няма**. Славейков попада изцяло в рамките на вкаменения стереотип за детския писател „баща и учител“ – според заглавието на едно от стихотворенията му. Животът му обаче, подобно на този на всичките ни бележити възрожденци, е далеч от безоблачен; четейки поезията му на социална тематика, надали бихме допуснали, че може да пише и „по детски“.

И понеже така или иначе дядо Славейков наистина пише както за деца, така и за възрастни (възрожденската епоха не може да си позволи лукса да разграничава едните писатели от другите), предварително се налага да спрем вниманието си на едно само нещо от неговата най-ранна биография. **Славейков няма майка**, той расте с повредено родителско тяло; сирак е; майка му си е отишла няколко месеца след преждевременното раждане на бъдещия поет; той съвсем не я помни. Да, вярно е, че създаването на детска литература не се влияе от подобни факти, но все пак творчеството на Славейков въобще, и най-вече мемоаристиката и лириката му, е пропито с болката от тази загуба.

Това ни води до второто нещо, за което да сме благодарни – **Славейков имал (добра) мащеха**. „И за моя чест тя нещо за три години нямала деца, та ме гледала добре и отгледала ме. В нейните ръце аз съм рано проходил и рано съм проговорил, така що тя ме считаше като свое чедо, така що изпосле и да проявяваше понякога машихинската си антипатия против сестрите ми и братя ми, против мене никога не е била като мащеха“³. Отношенията на Петко с мащехата му заслужават отделно изследване, чието място обаче не е тук. Засега се задоволяваме с бележката, че обичта на мащехата му му е осигурила за времето си това, което днес наричаме „нормално детство“, а тази взаимна симпатия със сигурност се е преляла и в детските стихове на големия възрожденец.

През 50-те години на XIX в. литературата за деца у нас прави първите си стъпки, ако не броим вече създадената/създаваната школска книжнина. Тя още не е станала обект на литературоведски спорове, каквито в Западна Европа възникват през епохата на Просвещението (най-общо – през целия XVIII в.). Безкрайно далечни от идейна (не хронологическа) гледна точка са В. Друмев и Л. Каравелов – първите идеолози на литературата за деца; далеч е и първото изцяло детско списание – „Пчелица“ на дядо Славейков. Но дори на този ранен още етап има нещо сходно между тезите на западноевропейските литератори и нашите (по-късни) просветители. То е, че и в двата случая за детската литература се говори не като за такава с развлекателен характер, а като за нещо, което да е от практическа полза за възпитанието на най-малките. Тази именно прагматичност обуславя дидактичния ѝ патос, който впрочем никога не изчезва напълно; дори и след като „развлечението“ уж преборва прагма-

тичността. Една от многобройните заслуги на дядо Славейков е, че **по най-естествен начин преодолява откровеното назидание** (за което Каравелов по-късно ще каже, че действа с обратен ефект върху детската психика), като облича дидактичното начало в конкретни изразителни художествени форми. В нашия случай това е видимо в отношението на детето субект към заобикалящата го природа; този начин на изобразяване апелира детето да оценява не само духовната, но и естетическата чистота на света⁴. Така не само че художественото не „надмогва“ дидактичното, каквото е битващото критическо мнение, ами се превръща в негов изразител реципиент.

„Очите“ е поствъзрожденска творба – част е от изцяло детската стихосбирка на дядо Славейков „Дребни стихотворения за децата в отделенията“ (1888). Дядо Славейков обаче не бива да бъде даден от Възраждането, поне що се отнася до творческите му аспирации. Затова и в късното му детско стихотворение са ясно различни и двете страни на познатата (възрожденска) монета – наивното художествено и дидактиката. Това е така, от една страна – заради пейзажа, който е богато интерпретиран, а от друга – заради сантиментално-морализаторския мотив, обвързан с култа към родителския труд и учението. За да сме по-точни, за отбелязване е, че могат да се разграничат два вида възприятия – единият е най-буквалният вертикалнообразен поглед (върху природата), погледът навън, а другият – нравственият, погледът навътре; и двата ще бъдат изследвани с нужното внимание, отчитащо и връзките между тях.

Пейзажът в „Очите“ е доста пространно разгърнат. Той е денационализиран, т.е. не се асоциира с никоя конкретна географска реалия – нито българска, нито някоя друга. В така описания от Славейков пейзаж долавяме един идилизъм, овладян по традиционен начин – персонафицирано е небето, а посредством събеседничеството – и самите очи, чийто „поглед“, както казахме, не е единствено буквален, но и каузален (причинно-следствен, логически). Тези клиширани персонафикации, разбира се, идват право от фолклора, чийто образец (и формален – изосилабизъм, 10-сричния стих, женските рими, и образен) е ясно различим тук. Вертикалното в буквалния поглед на детето е снето в две пространствено успоредени същности – „небето“ и „полето“. То „сканира“ сякаш двуизмерния хоризонт с „очи светлоясни“, но при този планиметричен преглед очите улавят и стереометричните, векторните, подвижните детайли от така очертаната равнина (битието) – многообразните краски на цветята и летежа на птиците. Всичко това говори не само за съвършенството на краищата (небето и полето, които в известен смисъл също са вектори), но и за красотата на всичките възможни елементи, поместени между тези две прави; дядо Славейков се е спрял на птиците и на цветята по очевидни причини: цветята – защото са шарени и благоухани, а птиците – защото вероятно са екзотични в детските очи. **Следователно тук красотата не е само геометрично-проекционна, нито пък разчитаща единствено на сетивата обоняние и зрение – тя е повсеместна, тя е абсолютен**; акцентира се върху невъзприемчивостта на всичкото това, което е налице за възприемане. Многократното повторение на въпросителното наречие „как“ препотвърждава нестихващото удивление на субекта тъкмо с въпросителността си, ненастояваща за конкретен отговор (след „как“ няма отговор, така“).

Отново съвсем естествено топосът на полето е свързан с култа към труда, който стихотворението цели да възпита у четящия го. Сега обаче „очите“ не са поканени да „видят“ небето и полето посредством любезни реторични въпроси възкличания, ами са императивно призовани да забележат (т.е. да вникнат в) предмета на родителския труд. В последните два стиха от втората строфа като дисонанс сякаш прозира голямата социална тема в българската литература – не само детска и не само в лириката. Обстоятелството, че родителите „мили“ се трудят толкова, колкото могат да понесат, носи идейното бреме на непосилния селяшки труд – труд от сутрин до вечер; труд с пот на чело, до пълна изнемога. Но делата „примърни“ (всъщност тежки, смазващи усилия) добиват смисъл

*Очи мои, очи светлоясни,
гледайте ли на света прекрасни?
Видите ли, как се смей небето,
как се долу хубавей полето?*

*Как цъфтят цветята по градини,
как си фъркат птици в простор синий?
Вижте моите родители мили,
как се трудят с всичките си сили*

*зарад мене, за мойта прехрана,
да с' изуча, спял да не остана.
Очи мои, бъдете ми верни,
да запомня тез дела примерни.¹*

в „Очите“ на Петко Р. Славейков

ценност според детето субект, ако са осмислени като начин, единствения начин, за да се образова самото то. Преходът между труд и (пари за) учение е отново много плавен – натурален и затова останал недоизречен. Учението е премислено в една характерна за просветителите опозиция – между слепота и проглеждане, т.е. имплицитно – между мрак и светлина съответно. Вижда се ясно – в заплахата за непросветена слепота формира една двойна причинно-следствена връзка. Погледът „навън“ забелязва в полето трудещите се родители, чийто труд плаща за училището на детето, което чрез/заради учението е способно да развие своя поглед „навътре“ и да запомни труда на родителите си, а покрай него – полето и небето. Иначе казано, външните възприятия провокират вътрешните, а пък вътрешните са вместилище на външните. „Верността“ на очите е единственото условие, което субектът отчита като необходимо за осъществяването си като добродетелен; следователно, ако перифразираме, заблужденията, грешките по пътя са единствените препятствия, дето биха нарушили хармонията на битието.

Колективният образ на родителите пък е важен за субекта само до толкова, до колкото изпълнява функциите си по (плащане за) обучението му в училище. Делата на родителите са „примѣрни“ не за друго, ами защото са важни за реализацията на самото лирическо дете. Тук дори не са назовани отделните елементи на родителската двойка – това говори за пълна сплотеност на усилията; излиза, че родителското „тяло“ е буквално целокупно тяло, непоколебимо в труда си и в целта на този труд. И не че отричае любовта на детето към родителите му (сентименталното „мили“ е достатъчно свидетелство за обратното, поне в поетическия език), но държим да подчертаем, че тая любов е художествено-утилитарна – **безусловна** в същността си, но същевременно единствено активирана в художествения текст, **при условие че** „тялото“ изпълнява изконните си, програмни функции. Тези функции не се ограничават само до финансирането на образованието, ами са обхванали цялата пирамида на Маслоу, като, естествено, се отчита първо най-долното стъпало – прехраната; премълчаването на останалите няколко стъпала, регистрирането само на краищата (физиология – себеподдържане) препотвърждава не тяхното отсъствие, а напротив – неперменното им случване. Възприятийният случай е аналогичен със заключеното между двете прави – „небе“ и „поле“, за които вече стана дума, и в нравствен план е изобразена една повсеместна хармония, поместена между двете с вече уточнени краища.

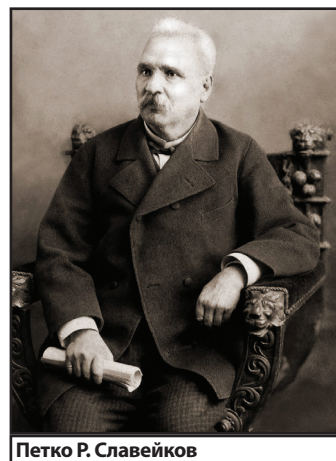
Време е да разгледаме обективните характеристики на първолично въведения аз, след като изяснихме двете кореспондиращи си нива на неговия „поглед“. **Първичен е проблемът за възрастта.** Темата за училището/образованието ни подсказва: първо – че детето е наистина дете, и второ – че не е в ранна детска възраст; същото сочи и способността му за каузално (логическо) мислене. Що се отнася до особеностите на последното, американските педагози и медийни експерти Даян Е. Левин и Джийн Килбърн достигат до следните изводи: „Мисленето на малките деца е склонно да се фокусира само върху това, което виждат. Те не гледат какво се крие под повърхността на предметите, образите и действията... имат склонност да се съсредоточават само върху едно нещо в даден момент, не

множество аспекти и връзките между тези аспекти... Каузалното мислене [при малките деца] наподобява повече слайдшоу, отколкото филм...“⁵. Вижда се, че лирическият човек в „Очите“ проявява напълно противоположни херменевтични качества спрямо току-що описаните. Въз основа на тези два разобличителя – училището и логическото мислене, изключваме ранната детска възраст като вариант, а тогава можем най-спокойно да заключим, че лирическото дете е всъщност **лирически юноша**.

До същото заключение можем да достигнем, ако изследваме и (раз)положението на юношата спрямо родителите му – нравственото му съзнание го подтиква да помни труда на родителите си, но няма никакви индикации за физическа или по детски емоционална близост между тях. Както се каза вече, любовта тук е художествено-утилитарна, на юношата са му „мили“ родителите, но единствената му връзка с тях е трудът им, който плаща за неговото учение и прехрана. Той в един определен смисъл вече се е отделил от тях, съзрял е – достатъчно, за да мисли последователно и да избира път в живота си; който път, трябва да кажем, не се препокрива с родителския – техният е „черен труд“, а неговият е „светла бъднина“. Юношата се осъзнава като носител/изразител на нови идеи, защото принадлежи към едно ново – просветено и просветителско – поколение. В този смисъл изследователят Юлиан Йорданов подчертава, че „периодът на юношеството поначало се характеризира с едно по-изолирано от външната реалност, почти ендогенно формиране на представите за света...“, търсейки основания например в Селинджърския Холдън Колфийлд⁶. Лирическият субект от „Очите“, разбира се, няма почти нищо общо с героя на Селинджър и бунта му срещу родителите – живота – света освен едно: белезите на съзряването. И той сам е открил своя път между небето и полето, тъй както и непоправимият Холдън накрая разбира, че не е сгрешил стиха и той за него наистина гласи „Ако някой **хване** някой в цъфналата ръж“... И за да бъдем докрай изчерпателни, необходимо е да отречем присъствието на всякакви негативни конотации на съзряването. В стихотворението на дядо Славейков няма и отглас от библейската мъдрост „Който трупа познание, трупа тъга“ (Еклесиаст 1:18). По сме склонни да се приобщим към версията на Дж. Р. Р. Толкин: „Процесът на израстване не е задължително свързан с покварата, макар че нерядко се случва точно така. За децата е естествено да пораснат, а не да се превърнат в Питър Пан. Не да изгубят невинността и удивлението пред света, а да продължат по предназначения път...“⁷. Това цели и нашият лирически юноша – вече откъсал се от детството, да следва своя просветителски път, но да не забравя любовта си към света и преклонението си пред делото на предците, чийто продукт е той.

Вместо заключение предпочитаме да се върнем там, откъдето започнахме, и да допълним още малко биографията на дядо Славейков. Много е искал например да се учи – баща му го е дал в гръцкото училище, когато е бил едва петгодишен. Скоро го напуска, отива при един ходжа; след ходжата – при Е. Васкидович в Свищов; доста след това – при Н. Михайловски в Елена. Междувременно, вече коскоджамити мъж, 16-годишен, учил-недоучил, даскалува тук и там, навсякъде приет от всички села и градове, но гонен последователно от доживотните си врагове – търновския владика Неофит („мъдрия и лукавия“) и секретаря му Костаки. И даскал не го оставят да се научи да бъде. Най-сетне става казанджия в бащиния дюген; но и оттам го прогонват след има-няма половин година чиракуване. Опитваме се да покажем, че съдбата на дядо Славейков не е да **се** учи – нито на наука, нито на занаят. Обстоятелствата (но всъщност самият неведом Бог) не му позволяват. Защото съдбата му е да **ни** учи с дарбата си, отново – не на наука или занаят, но на човешина, на природосъобразност, на нравствена чистота, на социална и лична отговорност и пр., и пр. Възраждането не познава друга личност като даскал Петко Славейков, дядо Славейков – учителя и бащата, най-предания любовник на епохата⁸.

Текстът се публикува с препоръка от доц. д-р Мила Кръстева

Петко Р. Славейков

¹ Текстът е „сглобен“ от три различни източника – ново издание от 2012 г., академично издание на БАН от 1965 г. и оригиналният текст от 1888 г. От всеки сме възприели различни техни добродетели – запазили сме например само графичното оформление на първия източник, възприели сме част от книжовната нормализация на втория, но не и пунктуацията и фониката му, които следват оригинала. Защото стиховете на дядо Славейков апелират към нас с цялата си липса на нормираност и несъстояла се кодификация. Те разказват Възраждането.

² Moser, Charles A. A History of Bulgarian Literature: 865 – 1944. The Hague, NL: Mouton, 1972. P. 53.

³ Славейков, П. Р. Майка ми. // Изворът на белоногата. София: Захарий Стоянов, 2019, с. 115.

⁴ Вж. Стефанов, П. Детска литература: от Възраждането до края на Втората световна война. В. Търново: Абагар, 2013, с. 50 – 52, 71.

⁵ Вж. по-подробно Левин, Д. Е., Д. Килбърн. Толкова секси, толкова рано. София: Изток – Запад, 2018, с. 67 – 69.

⁶ Йорданов, Ю. Път през детските книни. София: Отечество, 1981, с. 68.

⁷ Толкин, Д. Р. Р. За вълшебните приказки. // Пет фентъзи разказа. София: Прозорец, 2016, с. 315.

⁸ Определение и възглед на М. Кръстева.

Относно устройството на материята и енергията

Илия Викентиев Макрелов

Във вселената са познати четири основни сили: Слаби ядрени сили (лъчение); Силни ядрени сили; Електромагнетизъм; Гравитация.

Първите три сили се наричат още *негравитационни сили*. Изброените по-горе сили определят поведението на всичко, от най-малката субатомна частица до самата вселена. Според съвременните теории, ако върнем часовниците назад във времето до по-малко от една стотна от секундата след големия взрив, ще открием тези четири отделни сили да се свързват в една обща. До този момент е ясно, че гравитацията е силата, която ни пречи да изхвъркнем от Земята и влияе на всички големи неща във вселената. Теоретично се предполага (но не се знае как), че тя е свързана със силите, които държат атомите и всички субатомни частици заедно.

До този момент учените са успели да установят връзка между две от силите – електромагнетизма и слабите ядрени сили. Продължават обаче усилията на физици и математици да свържат тези две сили със силните ядрени сили – тези, които държат протона и неутрона заедно, за да формират атомното ядро. (напомняме, че ядрото на всеки атом се състои от определен брой протони и неутрони и нещо ги „държи“ там).

Теорията, описваща обединението на трите гравитационни сили, е известна като великата единна теория. Следващата стъпка, когато тази теория бъде развита, е да се получи работеща теория за всичко.

В настоящия момент се говори за т. нар. *теория на струните*.

Идеята за тънки едномерни нишки – струни, чиито вибрации и трептения определят материята и енергията – не е продукт на случайно хрумване. Теорията на струните е реална научна концепция, разработена от физиците в търсене на по-добър начин да се опише как работи вселената (разбирайте всичката енергия и материя, възникнали мигове след т. нар. начален взрив).

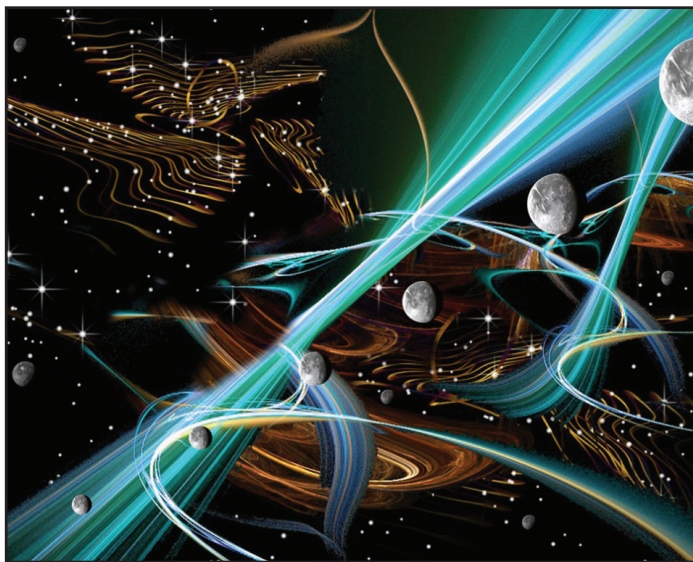
Физиците се опитват да проникнат в дълбините ѝ, за да изследват нейните тайни, и това, което са открили дотук, е едно-временно плашещо и невероятно красиво.

За да разберете теорията на струните, трябва малко предварителни познания. Исаак Нютон е наблюдавал как ябълката пада и как планетите обикалят по орбитата си и се е заел да даде математическо описание на тези явления. Той не е имал представа как работи гравитацията, но е осъзнал, че тя винаги действа по един и същ начин (както на Земята, така и на всяка друга планета). Правилата на гравитацията се оказали твърде сложни за математиката по това време (17. век), тъй че Нютон, и независимо от него Лайбниц, се заемат да развият нови техники и положили основите на модерното диференциално и интегрално смятане и малко по-късно (други математици) – матричната алгебра.

Описанието на Нютон работело много добре, докато през 19. век изследователите на магнетизма и електричеството се натъкнали на известни проблеми. Неприятната ситуация продължила до началото на 20. век, когато Алберт Айнщайн създаде по-добра теория за това как работи гравитацията. В неговото описание времето може да тече бавно или по-бързо, изкривеното пространство на вселената се разширява, а енергията и материята са взаимно свързани ($E=mc^2$).

Илия Викентиев Макрелов

Описанието на Айнщайн (обща теория на относителността) работи много добре при изучаване на големи обекти (макросвета) – звезди, галактики, черни дупки, а и цялата вселена. Но там, където нещата започват да стават изключително малки (микросвета) – дълбоко в атома, теорията му не е особено полезна.

Атомът се състои от протони, неутрони и електрони. Ако се разбият и тези частици, ще получим кварки, мюони и неутрино. Правилата, според които субатомните частици си взаимодействат, води до това, което ние възприемаме като материя и енергия. А тези правила са били бавно и мъчително разкривани от мнозина учени от 20. век.

Почти всички предположения в общата теория на относителността (макросвета) и квантовата механика (микросвета) са били доказани (по-точно потвърдени) с невероятна точност. Бързото развитие на технологиите за последните шестдесет години показва ценността на тези две теории. Има само един проблем: във вида, в който са написани, теорията на относителността и квантовата механика не се смесват.

Можем да го кажем и така: Ако един сценарий се състои от две великолепно написани части, но връзката между тях липсва, то продуцентите със сигурност ще искат той да се пренапише. Така стоят нещата между квантовата механика и теорията на относителността. Теорията на струните е вариант, който безупречно представя правилата за големите и малките обекти по начин, който променя разбирането ни за това как работи вселената. И подобно на двете системи (теории), които се стреми да измисти, теорията на струните поднася някои неочаквани резултати.

Един от тях – наистина изглежда малко странно – е идеята, че живеем в единадесетмерно пространство. Ние сме свикнали с четири измерения: височина, ширина, дължина и време. Останалите са силно „намачкани“ между струните, невидими са за нас и въпреки това са крайъгълният камък на абсолютно всичко. В тези усукани пространства най-накрая можем да разберем как функционира вселената. Както Нютон, физиците, които се занимават с теория на струните, тласкат математиката в нови посоки. Да се решават задачи с три или четири променливи ($x, y, z, \dots$) е достатъчно сложно само по себе си за повечето от нас, а единадесет променливи са направо плашещи. Но да се изследва неизвестното никога не е било лесно.

Ние сме убедени, че в близките десетилетия няколко нобелови награди по физика и математика ще бъдат присъдени за работи, свързани с теорията на струните. А след като постигнем по-добро разбиране на начина, по който е устроена вселената, инженерите ще започнат да прилагат това знание по нови и креативни пътища.